

**T.C.
NİŞANTASI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**EBEVEYNİ BOŞANMIŞ 14-18 YAŞ ARASI ÖĞRENCİLER
İLE EBEVEYNİ BİRLİKTE YAŞAYAN 14-18 YAŞ ARASI
ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGILARININ VE KAYGI
DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erkan ARSLAN

**Enstitü Anabilim Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sera YİĞİTER

ŞUBAT-2018

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

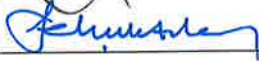
**EBEVEYİNİ BOŞANMIŞ 14-18 YAŞ ARASI ÖĞRENCİLER
İLE EBEVEYİNİ BİRLİKTE YAŞAYAN 14-18 YAŞ ARASI
ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGILARININ VE KAYGI
DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erkan ARSLAN

**Enstitü Anabilimdalı Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji**

“Bu tez 10.07.2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç.Dr. Üyesi Serra Ceylan	Basarili	
Dr. Öğr. Üyesi Hakan Karapınar	Basarili	
Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Arslan	Basarili	

BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Ebeveyni Boşanmış 14-18 Yař Arası Öğrenciler İle Ebeveyni Birlikte Yařayan 14-18 Yař Arası Öğrencilerin Benlik Algılarının Ve Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması” adlı çalışmanın, herhangi bir bilimsel değere ters dūřecek herhangi bir yardıma başvurmaksızın, kendim tarafından yazıldığını, ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gōsterilenlerden ibaret olduğunu ifade ederim.

Erkan ASLAN

25/02/2019

ÖNSÖZ

Vaktini ve bilgisini içtenlikle benimle paylaşan; danışmanlığımı üstlenerek bana destek veren Sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. Sera YİĞİTER'e özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Uzun yıllardır her koşulda yanımda olan ve bu süreçteki kaygılarımı, üzüntü ve sevinçlerimi benimle birlikte yaşayarak, içtenlikle paylaşan değerli eşim Nilüfer Arslan'a teşekkür ediyorum.

Hayatıma değer katan, oğlum Ahmet Berk Arslan'a teşekkür ediyorum.

Tezimin yazım aşamasında desteğini ve sabrını benden esirgemeyen arkadaşlarım Merve Kulakoğlu ve Birnur Dağlı'ya teşekkür ediyorum.

Erkan ASLAN

25/02/2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
SİMGELER LİSTESİ.....	iv
TABLO LİSTESİ	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: BOŞANMA, BENLİK ALGISI VE KAYGI: KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1. BOŞANMA	9
1.1.1. Ailenin Tanımı	9
1.1.2. Boşanma	9
1.1.3. Boşanma Nedenleri	11
1.1.4. Boşanma Sonrası Aile İlişkileri	13
1.1.5. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri.....	14
1.2. BENLİK ALGISI	16
1.2.1. Benlik Kavramı	16
1.2.2. Benlik Algısı Gelişimi.....	19
1.2.3. Benlik Algısına Ailenin Etkisi	22
1.2.4. Benlik Algısı ile İlgili Araştırmalar	23
1.3. KAYGI	24
1.3.1. Kaygının Tanımı	25
1.3.2. Kaygının Nedenleri	27
1.3.3. Kaygının Belirtileri	28
1.3.3.1. Fizyolojik Değişiklikler	28
1.3.3.2. Psikolojik Değişiklikler.....	29
1.3.3.3. Bilişsel Değişiklikler	30
1.3.4. Kaygı Türleri.....	31
1.3.4.1. Durumluk ve Sürekli Kaygı	31
1.3.5. Kaygı Bozuklukları	31
BÖLÜM 2: YÖNTEM	33

2.1. Araştırmanın Modeli	33
2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	33
2.3. Verilerin Toplanma Araçları	33
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	34
2.3.2. Benlik Algısı Ölçeği.....	34
2.3.3. Süreklilik Kaygı Durumu Ölçeği	34
2.4. Verilerin Toplanması	35
2.5. Verilerin İstatistiksel Analizi	35
2.5.1. Independent (Bağımsız örneklem) Sample T Testi.....	35
2.5.2 Anova	35
2.5.2.1. Tukey testi	36
2.5.2.2. Bonferroni testi.....	36
BÖLÜM 3: BULGULAR.....	38
3.1. Bireylerin Demografik Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri	38
3.2. Araştırmada Kullanılan Değişkenler Arasında Uygulanan Regresyon Ve Korelasyon Analizleri	44
3.3. Ebeveynlerin Birlikte Ya Da Ayrı/Boşanmış Olma Durumuna Göre Uygulanan Hipotez Testleri.....	48
BÖLÜM 4: TARTIŞMA.....	63
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
KAYNAKÇA	71
EKLER.....	81
ÖZGEÇMİŞ.....	90

KISALTMALAR

BAÖ : Benlik Algısı Ölçeği

SKDÖ: Sürekli Kaygı Durumu Ölçeği

KBF : Kişisel Bilgi Formu

SPSS : Statistical Package for Social Sciences

SİMGELER LİSTESİ

- n** : Denek Sayısı
- p** : Anlamlılık Düzeyi
- r** : Korelasyon Değeri
- SD** : Serbestlik Değeri
- SO** : Sıra Ortalaması
- ST** : Sıra Toplamı
- U** : Mann Whitney U Testi Değeri
- X²** : Kruskal Wallis H Testi Değeri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Cronbach's Alpha Değerleri İçin Bir Sınıflama	38
Tablo 2: Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik değerleri.....	38
Tablo 3: Katılımcıların Demografik Özellikleri	39
Tablo 4: Katılımcıların Demografik Özellikleri (1).....	40
Tablo 5: Katılımcıların Demografik Özellikleri (2).....	41
Tablo 6: Katılımcıların Demografik Özellikleri (3).....	43
Tablo 7: Katılımcıların Demografik Özellikleri (4).....	44
Tablo 8: Ölçek Alt Boyutları Arasında Tüm Gruplar Toplamında Uygulanan Korelasyon Analizi.....	45
Tablo 9: Ölçek Alt Boyutları Arasında Sadece Birlikte Yaşayan Ebeveynlerde Uygulanan Korelasyon Analizi.....	46
Tablo 10: Ölçek Alt Boyutları Arasında Sadece Ayrı/Boşanmış Ebeveynlerde Uygulanan Korelasyon Analizi.....	46
Tablo 11: Ebeveyni Birlikte ve Ayrı/Boşanmış Çocuklarda Kaygı'nın Benlik Saygısına Etkisi	47
Tablo 12: Ebeveyn Birlikteliğine Göre Kaygı Ve Benlik Saygısı Puanlarının Karşılaştırılması	49
Tablo 13: Cinsiyet Ayırımı Yapılarak Ebeveyn Birlikteliğine Göre Kaygı ve Benlik Saygısı Puanlarının Karşılaştırılması	50
Tablo 14: Ebeveynleri Birlikte Yaşayan Öğrencilerde Benlik Saygısı ve Kaygı Puanlarının Anne Öğrenim Durumu Açısından Karşılaştırılması	52
Tablo 15: Ebeveynleri Boşanmış /Ayrı Yaşayan Öğrencilerde Benlik Saygısı ve Kaygı Puanlarının Anne Öğrenim Durumu Açısından Karşılaştırılması	53
Tablo 16: Ebeveynleri Birlikte Yaşayan Öğrencilerde Benlik Saygısı ve Kaygı Puanlarının Baba Öğrenim Durumu Açısından Karşılaştırılması.....	54
Tablo 17: Ebeveynleri Boşanmış /Ayrı Yaşayan Öğrencilerde Benlik Saygısı ve Kaygı Puanlarının Baba Öğrenim Durumu Açısından Karşılaştırılması.....	55
Tablo 18: Ebeveyn Birlikteliğine Göre Katılımcı Öğrencilerin Yaşlarının Karşılaştırılması	56

Tablo 19: Ebeveyn Birlikteliğine Göre Katılımcı Öğrencilerin Cinsiyet Karşılaştırılması.....	57
Tablo 20: Ebeveyn Birlikteliğine Göre Katılımcı Öğrencilerin Başarı Algıları Karşılaştırması.....	57
Tablo 21: Ebeveyn Birlikteliğine Göre Öğrencilerin Ekonomik Durumlarının Karşılaştırması.....	58
Tablo 22: Ebeveyn Birlikteliğine Göre Öğrencilerin İnsana İhtiyaç Duyma Durumlarının Karşılaştırması.....	58
Tablo 23: Ebeveyn Birlikteliğine Göre Öğrencilerin Yardım Görme Durumlarının Karşılaştırması.....	59
Tablo 24: Ebeveyn Birlikteliğine Göre Baba Öğrenim Durumu Karşılaştırması.....	60
Tablo 25: Ebeveyn Birlikteliğine Göre Baba Öğrenim Durumu Karşılaştırması.....	60
Tablo 26: Ebeveyn Birlikteliğine Göre Aile İlişkisinden Memnuniyetin Karşılaştırması.....	61
Tablo 27: Ebeveyn Birlikteliğine Aile Düzeninin Karşılaştırması.....	62
Tablo 28: Ebeveyni Ayrı Olan Öğrencilerde Anne ve Babasıyla Yaşama Durumunun Karşılaştırılması.....	62

Tezin Başlığı: Ebeveyni Boşanmış 14-18 Yaş Arası Öğrenciler ile Ebeveyni Birlikte Yaşayan 14-18 Yaş Arası Öğrencilerin Benlik Algılarının ve Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması	
Tez Yazarı : Erkan ASLAN	Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Sera YİĞİTER
Kabul Tarihi : 10.07.2018	Sayfa Sayısı : viii (ön kısım) +80 (tez) + 10 (ek)
Ana Bilim Dalı: Psikoloji	Bilim Dalı : Psikoloji
<p>Bu araştırma 14-18 yaş arasında ebeveyni boşanmış ve ebeveyni birlikte olan öğrencilerin benlik algıları ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi irdelemek ve çeşitli sosyodemografik değişkenlerle bu ilişki arasındaki anlamlı farklılıkları belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini İstanbul ili özel okullarından 14-18 yaş arası 70'i boşanmış aileden, 74'ü boşanmamış ailelerden oluşan toplam 144 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada ölçme aracı olarak "Benlik Algısı Ölçeği", "Durumluluk- Sürekli Kaygı Ölçeği" uygulanmıştır. Ayrıca Öğrencilerin bireysel ve ailevi özelliklerine yönelik bilgiler içeren "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır.</p> <p>Araştırmada kullanılan iki adet ölçeğin cronbach's alpha değerleri hesaplanmış, ölçeklerden hesaplanan ortalama değerler arasında korelasyon analizi uygulanmıştır. Lineer regresyon analizi ise, Benlik saygısı ölçeğinden elde edilen bağımlı değişkeni yordayıcı değişkenleri tespit edebilmek amacıyla uygulanmıştır. Demografik değişkenlere göre ise; t testi ve Tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.</p> <p>Sosyodemografik özellikler ile ölçekler bağlamında yapılan analizler sonucunda benlik algısı ve kaygı düzeyinin ters orantılı işlediği, boşanma sürecinde kız çocuklarının süreçten daha fazla etkilendiği, boşanmış ailelerin çocuklarında kaygının benlik algısını daha yüksek oranda etkilediği, anne ve babanın eğitim düzeyinin artmasıyla benlik saygısının da arttığı, kaygı düzeyinin ise azaldığı, boşanan aileye sahip çocukların kardeş sayısının da az olduğu ve aile ilişkilerinden memnun olma durumunun ise düşük seviyelerde gözlemlendiği görülmüştür.</p>	
Anahtar Kelimeler: Aile, Boşanma, Benlik Algısı, Benlik Saygısı, Kaygı	

Title of the Thesis: Comparison of self-perceptions and anxiety levels among 14-18 year-olds with parent-to-parent divorced students aged 14-18 years

Author : Erkan ASLAN **Supervisor :** Assist. Prof. Dr. Sera YİĞİTER

Date : 10.07.2018 **Nu. of pages :** viii (intro)+80 (thesis) + 10(appendices)

Department : Psychology **Subfield :** Psychology

This study was conducted to investigate the relationship between self-perception and anxiety levels of parents who are divorced and married between 14-18 years of age and to determine the significant differences between various sociodemographic variables and this relationship. The study consists of a sample of 144 people consisting of 70 divorced families aged between 14 and 18 from private schools in Istanbul and 74 non-divorced families.

"Self-perception Scale" and "Situational-Trait Anxiety Scale" were applied in the research. We also use the "Personal Information Form" which contains information about the individual and family characteristics of the students.

The cronbach's alpha values of the two scales used in the study were calculated and the correlation analysis was applied between the mean values calculated from the scales. Linear regression analysis was used to determine the dependent variable predictor variables obtained from self-esteem scale. According to demographic variables; t test and one way variance analysis were applied.

As a result of sociodemographic characteristics and scales analysis, it was found that the self-perception and anxiety levels were inversely proportional, that the girls were more affected by the process of divorce, divorced parents had a higher self-perception level in their children and that their parents increased their education level, it is observed that the number of siblings of children who have become divorced and divorced are also low and that the level of satisfaction with family relations is observed at low levels.

Keywords: Family, Divorce, Perception of Self, Self-Esteem, Anxiety

GİRİŞ

Aile, karı-koca ve çocukların arasındaki ilişkileri, çocuklar aralarındaki kardeşlik ilişkilerini kapsayan ve kan bağına dayanan toplum içindeki en küçük birimdir. Aile, birey için sosyalleşmenin ilk basamağı olarak nitelendirilebilir. Bireye topluluk olarak yaşama, topluluk içerisinde uyulması gereken kurallar, bir ilişkinin nasıl kurulacağını öğretisi ve eğitimi ilk olarak aile tarafından aşılır. Bireyin sahip olduğu kişilik özelliklerinin zemini aileye dayanmaktadır. Değişen ve değişmekte olan kültürel ve sosyal koşullar içerisinde aile, hem neslin devamlılığını sağlamakta hem de bireyleri sosyalleştirerek topluma kazandırılmasını sağlamaktadır (Kuzgun, 2014).

Aile kurumunun oluşturulmasıyla sonuçlanan ve kendisinden sonraki nesli yetiştirecek, insan ilişkileri arasında en gerekli olarak nitelendirilen ilişki ise evlilik olarak tanımlanmaktadır (Larson ve Holman, 1994). Özgüven'e (2014) göre evlilik, karşı cinsten bireylerin yaşantılarını birleştirerek, paylaşımında bulunmak, çocuk sahibi olmak ve bu çocuğu sağlıklı bir şekilde yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları, toplumsal perspektiften bakıldığında üzerinde devletin kontrol hakkının ve yetkisinin bulunduğu hukuki bir sözleşmedir. Evliliğin iki bireyin yaşamlarını birleştirerek paylaşımlarda bulunarak çocuk sahibi olmak ve bu çocuğu en iyi şekilde yetiştirmek gibi bir amaca bağlı olması dışında karşılıklı duygusal ilişkiler perspektifinde incelendiğinde, duygusal bağlılık, eşin duygusal yönden gereksinimleriyle alakadar olması, bu ihtiyaçların tatmin edilmesi ve eşler arasındaki karşılıklı dayanışma süreci olarak tanımlanmaktadır (Solmuş, 2008).

Bazı biyolojik ihtiyaçlar da bizleri evlenmeye yönlendirir. İnsan, neslini devam ettirebilme içgüdüleriyle ve genlerinde mevcut olan evlenme dürtüsüyle en iyi adayı bulmak ve bu iyi özelliklere sahip aday ile çocuk meydana getirmek gibi bir hedefe sahiptir. Ayrıca insan psikososyal ihtiyaçlarının tamamını da evlilik ile karşılayabilir hatta bu ihtiyaçları evlilik dışında başka bir olguyla tam olarak karşılayabilmek pek mümkün değildir. Ancak hem kültürel bir olgu olan hem de insanın doğası gereği olan evlilik kuralının da istisnası vardır (Tarhan, 2007).

Ailenin temel taşı olan evlilik aynı zamanda bir kurumdur ve her kurum gibi evlilik kurumunda da bazen çeşitli aksaklıklar yaşanması olasıdır. Bu aksaklıkların giderilememesi sonucu ise en az evlilik kadar insan ihtiyaçları doğrultusunda oluşan boşanma gerçekleşebilir. Hukuksal perspektifte ele alındığında, evlilik sözleşmesinin sona ermesi olarak tanımlanmaktadır. Psikolojik açıdan değerlendirildiğinde ise aile birliğinin bozulmasına, ailenin parçalanmasına ya da bölünmesine yol açan ve tüm aile üyelerini hatta ailenin yakın çevresindeki kişileri bile sarsabilen çok yönlü ve karmaşık bir olgudur (Velidedeoğlu, 1976)

Boşanma, eşler arasında karı-koca olarak bir bağın kalmaması durumu olarak tanımlanabilir. Evlilik kurumu içerisinde meydana gelen çocukların taraflardan hangisiyle yaşayacakları ve hakları, bireysel ve hukuki kararlar sonucunda belirlenmektedir. Boşanma karı-koca arasında yaşanan bir süreç olup eşlerin karı-kocalık görevleri bitmiş olmakla beraber anne ve babalık görevleri devam etmektedir. Ebeveynlerin aralarındaki iletişim ve etkileşim çocuğu direkt olarak etkilemektedir. Boşanma sonrası alışkın olduğu düzen dışında bir durum ile karşılaşacak olan çocuk buna ek olarak da yaşadığı evden anne ya da babasının ayrılması ile terk edilmişlik, şaşkınlık, güvensizlik, hayal kırıklığı ve öfke gibi birçok duyguyu aynı anda yaşayabilmektedir (Kelly, 2000; Öngider, 2013).

Benlik kavramı, kişinin kendi benliğini algılama ve kavrama şekli olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram insanın kendisini nasıl gördüğü ve nasıl değerlendirdiği üzerine yoğunlaşmaktadır (Yavuzer, 2008). Yavuzer'e (2004) göre kişinin kendisine ait gerçek olduğunu düşündüğü devimsel ve kompleks öğretilerin tümü benlik kavramını oluşturmaktadır. Çocuklarda benlik kavramı ise çocuğun özüne ilişkin kendi kafasında tanımladığı görünümdür. Çocuğun kafasında oluşturduğu bu görümün, onun özgüven seviyesini, dışa ya da içe dönüklüğünü belirler. Çocuklar doğuştan bir benlik algısına sahip olarak doğmazlar. Çocuklarda benlik algısı ebeveynlerinden, kardeşlerinden, arkadaşlarından yani yakın çevresinden öğrenilir ve doğumdan itibaren bu öğrenme süreci başlar ve devam eder. Bu anlamda ailenin işlevi, anne-babanın kişilik yapıları, tavırları ve kararları, çocuğun deneyimleri ve yakın çevresi çocukta kişilik gelişiminin, karakter biçimlenmesinin ve benlik algısının oluşturulmasının en önemli etkenlerini oluşturmaktadır. Anne ve babanın birbirine karşı olan ilişkisinin sevgi ve saygı

zeminine oturmuş olması, çocuğun cinsiyetine ait rolü benimsemesi ve benlik saygısının oluşabilmesi açısından çok önemli bir faktördür. Tüm bu faktörlere boşanma durumunun da eklenmesi özellikle anne ve babanın boşanma sonrası tavrı gibi birçok etken benlik algısının oluşumunu olumlu ya da olumsuz anlamda etkilemektedir.

Kaygı kavramı ise genel olarak kişinin tehdit edici bir durum ile karşılaştığında hissettiği huzursuzluk ve endişe durumu olarak tanımlanabilir (Scovel, 1991). Negatif açıdan değerlendirilmesine rağmen kaygı organizmayı uyarıcı ve koruyucu, motive edici özellikleri de bulunmaktadır. Scovel'a (1978) göre kişinin karakterine ve kişiliğine bağlı sürekli kaygı ile kişinin çevresinde gelişmekte olan olaylarla meydana gelen duruma bağlı kaygı arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Yapılan araştırma sonucu boşanma sonrası 2-18 yaş aralığındaki çocukların yüz çocuktan ellisinden fazlasında kaygı ve ayrılık durumu ile daha yakından ilgilenme olayı saptanmıştır (Wallerstein ve Kelly, 1980). Yapılan birçok araştırma sonucu çatışmalı evliliklerin ve boşanmanın çocukta kaygı, davranış bozukluğu ve saldırganlık gibi sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir (Uludağ ve Candan, 2008)

Günümüzde boşanma sayısının ve çiftler arası mutsuzluk düzeyinin artmasıyla oluşan durumla başa çıkabilmek hem ebeveynler hem de çocuklar için zorlaşmaktadır (Yavuzer, 2004). Bu çalışmada bu zorlukların benlik algısı ve kaygı düzeyi perspektifinde değerlendirilerek ebeveyni boşanmış ve boşanmamış ailelerdeki öğrenciler üzerindeki etkilerini ortaya koyarak hem pratik alanda uygulamada hem de merak eden ailelere yol gösterici olması amacıyla irdelenmesi amaçlanmaktadır.

Problem

Öğrenme Kuramının temsil ettiği görüş çocukların sevilen ve istenilen bireyler oldukları inancına ve duygusuna sahip olmaları ebeveynlerin övgü ve sevgi içerikli tepkilerle teşvik edici ve pekiştirici olmalarıyla daha da kolaylaşmaktadır (Morgan, 1988). Freud'a göre yetişkin olma yolunda insanların davranışlarını şekillendiren faktörlerin en önemlilerinden biri çocukluk döneminde yaşadıklarıdır. Rogers'a göre de bir çocuğun şartsız sevgi ile yetişmiş olması onların benlik algılarını olumlu anlamda etkilediği ve güçlendirdiği anlayışı hakimdir (Cüceloğlu, 1991). Bahsedilen kişiler ve yaklaşımların

buluştuğu nokta ise bireye çocukluk ve gençlik döneminde en çok tesir eden ortamın aile ortamı en çok tesir eden kişilerin ise ebeveyni olmasıdır (Cüceloğlu, 1992).

Çocuğun doğumu ile birlikte başlayan anne ve baba ihtiyacı ve aslında beslenme kadar önemli olan 'duygusal besin'in önemini vurgulayan psikoloji bilimi çocuğun ihtiyacı olan 'duygusal besin'in sağlana bilmesi için öncelikle anne ve babanın çocuklarının varlıklarını kabullenmiş olmaları ve onları sevmeleri gerektiğini savunmaktadır (Yavuzer, 1989).

Bazı bilim insanlarına göre henüz doğmamış fetüsün anne karnında bazı ilkel duyumlar geliştirdiğini ve bu duyumlarla önemi yüksek ilkel bir duygusal yaşam geliştirebileceğini ileri sürmektedirler. Bu görüş doğrultusunda anne karnındaki bebek annesinin huzurlu ya da gergin olduğunu veyahut sağlığa yararlı ya da maddeler alıp almadığını duygusal anlamda hissederek bu duyumlara dayanarak kendisinin önem verilen ya da istenen bir varlık olup olmadığı hakkında bilinçaltında çeşitli izlenimler oluşturabilir ki, bu ilkel izlenimler aslında benlik algısının çekirdeğini oluşturmaktadır.

Çocuğun doğumu ve sonrasında süreçte çocuğa etki eden ilişki çapı genişlemeye başlar, sadece anne baba değil anne ve babanın da ilişki içerisinde oldukları baba, anne, abla, abi, dede, anneanne gibi birçok kişi de bu ilişki ağına katılır. Tüm bu ilişki çemberinde birey kendi benlik algısını ve kişiliğini inşa etmeye çalışmaktadır (Cüceloğlu, 1992).

Çocuğun 15 yaşına gelene kadar ebeveynlerine ve ailesine bağlı olmak zorundadır. Temel gereksinimlerin erken yaşta ailede karşılanmaması, çocuk gelişiminin normal gelişimini sekteye uğratarak kişilik gelişimini aksatabilir. Bu temel gereksinimler şu şekildedir:

- **Dokunulma:** Çocuğa dikkat etme, tutma ve kucaklama, sıcaklık gösterme ve övme.
- **Güven:** Giyecek ve yiyecek verme sağlığı ile ilgilenme, tehlikelerden koruma.
- **Yapı/Düzen :** Tutarlı olma, örnek olma.
- **Sosyalleşme :** Özdeşim kurabileceği bir kişi olma, dış dünya ile arasında köprü olma.

- **Uyarılma** : Çocuğun dünyasına giren değişik olaylarla ve oyun yoluyla haz, acı, heyecan, neşe gibi duyguları uyarma.
- **Kendini Değerli Görme** : Çocuğu "beni ben olduğum için seviyorlar", "ben önemliyim" duygularını verme.

Tüm bu gereksinimler karşılanmadığında ya da eksik karşılandığında çocuğun alacağı mesaj "senin ihtiyaçların ve sen mühim değilsiniz, varlığın ya da yokluğunun da önemi yok" şeklinde olacaktır. Bu mesajların sıklığının artması sonucunda çocukta "beni koruyacak kimse yok" duygusu yoğun hissedilmeye başlayarak benlik algısı olumsuz etkilenecek kaygı düzeyinde artış meydana gelebilmektedir. Bahsedilmekte olan gereksinimlerin karşılanabileceği en iyi ortam ise aile ortamıdır. Ailenin çocuk üzerinde maksimum tesir gösterebilmesi bu ihtiyaçların karşılanması durumunda gerçekleşebilmektedir. Aksi halde psikoloji bilimi çocuğun gereksinimlerinin karşılanmaması durumunu 'çocuğun terk edilmesi'olarak açıklamaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi çocuğun terk edilmesi algısının oluşması için anne ya da baba yoksunluğunun olması gerekmemektedir, çocuğun ihmal edilmiş olması ve ihtiyaçlarının karşılanmaması da çocuğun terk edilmiş konumunda olmamasına sebebiyet vermektedir (Cüceloğlu, 1992).

Anne ve baba ilgisinden ve sevgisinden yoksun büyüyen çocuklarda büyük bir sevgi açlığı gözlemlenmektedir (Yavuzer, 1989).

Çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olan ergenlik döneminde ise ergenlerin bu köprü evrelerini kolaylıkla atlatabilmeleri ve problemlerine çözüm bulabilmeleri çocukluk, bebeklik ve hatta anne karnında yaşamış oldukları olumlu ilişkilere bağlıdır. Ergenlik döneminde birey bulunduğu toplumda sahip olduğu görevler ve mevcut statüsü hakkında net fikirlere sahip değildir. Görevlerini, amacını, sahip olduğu statüyü açık seçik bilmemesi, kısacası bu konuda yaşadığı belirsizlik geçiş dönemindeki genç bireyi mutsuz kılar. Ergenin sosyal anlamda sorumluluklarını öğrenebilmesi ve nasıl davranacağı konusunda rehber olacak değerleri kazanabilmesi hususunda yardıma ihtiyacı bulunmaktadır. Bu yardım ihtiyacını ise tabii olarak aile kurumundan karşılamalıdır. Erkek ergen bireyin kişilik çatışmaları yaşadığında karşılaşacağı zorluklarda ve kişilik gelişiminde ona rehber olabilecek güçte bir babaya; kız ergen

bireyin ise kendine rol model olarak belirleyebileceği bir anneye ihtiyacı vardır (Yavuzer, 1990).

Yapılan açıklamalar doğrultusunda bu araştırmada ebeveyni boşanmış ve aile bütünlüğünden yoksun olan çocuklarla ebeveyni evli olan ve ailesiyle birlikte yaşayan çocukların benlik algıları ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması yapılacaktır.

Araştırmanın Sorusu

Araştırma yapılırken cevap aranan asıl soru şu şekilde açıklanabilir: Ebeveyni boşanmış olan 14-18 yaş grubu arasındaki öğrenciler ile aynı yaş grubunda ebeveyni boşanmamış öğrencilerin benlik algısı ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma var mıdır?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; ebeveyni boşanmış ve aile bütünlüğünden yoksun olan çocuklarla ebeveyni evli olan ve ailesiyle birlikte yaşayan çocukların benlik algıları ve kaygı düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını bulmak ve genel bir değerlendirmeye ulaşmaktır. Çalışma sürecinde cevap aranan sorular ve çalışmanın hipotezleri şu şekildedir:

1. Ebeveyni olan 14-18 yaş aralığındaki çocukların toplam kaygı, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ile boşanmış aileye sahip çocukların kaygı düzeyleri benlik saygısını yordamakta mıdır?
2. Ebeveyni olan 14-18 yaş aralığındaki çocukların cinsiyetleri ile boşanmış aileye sahip çocukların cinsiyetleri toplam kaygı, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ve benlik saygısı üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip midir?
3. Ebeveyni olan 14-18 yaş aralığındaki çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri ile boşanmış aileye sahip çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeyleri toplam kaygı, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ve benlik saygısı üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip midir?
4. Ebeveyni olan 14-18 yaş aralığındaki çocukların aile ilişkilerinden memnun olma durumu ile boşanmış aileye sahip çocukların aile ilişkilerinden memnun olma

durumu farklılık gösterir mi? Bu durum toplam kaygı, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ve benlik saygısı üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip midir?

5. Ebeveyni olan 14-18 yaş aralığındaki çocukların ebeveynlerinin ekonomik gelirleri ile boşanmış aileye sahip çocukların ebeveynlerinin ekonomik gelirleri toplam kaygı, durumluk ve sürekli kaygı düzeyleri ve benlik saygısı üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip midir?

Araştırmanın Önemi

Araştırma Evrenini İstanbul İlinde çeşitli özel okullarda ve etüd merkezlerinde öğrenim gören 14-18 yaş arası ebeveyni boşanmış ve boşanmamış öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem ise bu öğrencilerin seçkisiz olarak 70'i boşanmış ailelerin, 74'ü boşanmamış ailelerden gelen 75'i kız, 69'u erkek olmak üzere toplam 144 kişilik örneklemden oluşmaktadır. Okulların Rehberlik Servislerinden yardım alınarak örneklem grubundaki anne babası boşanmış öğrenciler tespit edilmiştir. Bu gruptaki öğrencilere, “Benlik Algısı Ölçeği”, “Durumluluk- Sürekli Kaygı Ölçeği uygulanacaktır.

Sınırlıklar

1. Bu araştırma İstanbul ili çeşitli özel okullarda ve etüd merkezlerinde öğrenim gören 14-18 yaş arası ebeveyni boşanmış ve boşanmamış öğrenciler arasından rast gele belirlenen katılımcılardan elde edilen veriler ile sınırlandırılmıştır.
2. Çalışmadaki katılımcıların demografik özelliklerine dair veriler, Kişisel Bilgi Formu'ndaki sorulara verdikleri yanıtlar ile sınırlandırılmıştır.
3. Çalışmadaki katılımcıların benlik algılarına dair veriler, Benlik Algısı Ölçeği'nin ölçmeyi hedeflediği özellikler ile sınırlandırılmıştır.
4. Çalışmadaki katılımcıların kaygı düzeylerine dair veriler, Süreklilik Kaygı Durumu Ölçeği'nin ölçmeyi hedeflediği özellikler ile sınırlandırılmıştır.

Varsayımlar

1. Çalışma örneklemini çalışmanın evrenini temsil ettiği varsayılmıştır.
2. Çalışmadaki katılımcı evli bireylerin, çalışmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu'na, Benlik Algısı Ölçeği'ne ve Süreklilik Kaygı Durumu Ölçeği'ne samimi duygularıyla gerçek hallerini yansıtacak biçimde yanıtladıkları varsayılmaktadır.

3. Çalışmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu'nun katılımcıların demografik özelliklerini, Benlik Algısı Ölçeği'nin bireylerin benlik algılarını ve Süreklilik Kaygı Durumu Ölçeği'nin bireylerin kaygı düzeylerini ölçtüğü varsayılmaktadır.

Tanımlar

Boşanma: Mahkeme kararıyla hayatta olan eşlerin evlilik sözleşmelerinin hukuki olarak sonlandırılmasıdır (Akıntürk, 1996).

Benlik Kavramı: Bir bireyin kendi kendini değerlendirme biçimi ve kişinin kişiliğine yönelik inancı ve kendisini nasıl tanımladığıdır (Köknel, 1984).

Kaygı: Kaygı korku, endişe, bunalım, sıkıntı gibi kelime anlamlarına sahip, korku kavramı ile benzerlik gösteren kişide kötü bir haber alacağına dair beklenti oluşturarak endişe, sıkıntı duygularına yol açmaktadır (Kocabaşoğlu,2005).

BÖLÜM 1: BOŞANMA, BENLİK ALGISI VE KAYGI: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. BOŞANMA

1.1.1. Ailenin Tanımı

Bir erkeğin ve bir kadının nikah vasıtasıyla bir araya gelerek meydana getirdikleri toplumsal kuruma aile denilmektedir (Bilici, 2014). Evlilik, kan bağılılığı ve diğer yasal yollardan, genel olarak aynı evde yaşayan ve aralarında akrabalık ilişkisi bulunan; kişilerin ekonomik, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabildiği, topluma katılımın ve uyumun sağlandığı ve bir düzen oluşturduğu temel birim ailedir (akt. Nazlı, 2014, Bulut, 1990) .

1.1.2. Boşanma

Endüstri gelişimi ile başlayan demografik ve sosyo-ekonomik değişiklikler ile birlikte aile yapısı da değişmeye başlamıştır. Bu değişim ile birlikte hep birlikte yaşayan geniş aileler çözülerek, anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek ailelere dönüşmüştür. Ayrıca dönüşüm ile birlikte kadın sosyo-ekonomik alanda daha aktif olmaya başlamıştır ve buna bağlı olarak ilk evlilik yaşı yükselmeye, doğum oranları azalmaya, boşanma oranları yükselmeye başlamış ve yaşlı nüfusta artış gözlemlenmiştir (Ekşi, 2005).

Feodal dönemde evlilik katı kurallara bağlı ve aileler kalabalık ve geniştir. Boşanma ise din ve örf kuralları ile çevrelenerek bir tabu olarak görülmüştür. Sanayi devrimi ile başlayan modernizm ile birlikte evlilik katı kurallardan arınmaya başlayıp daha esnek bir form kazanmış, evlilikten beklenenler artmış ve evlenilecek kişinin seçiminde bireysel tercihler belirleyici unsur haline gelmeye başlamıştır. Evlilik kurumunda beklentilerin karşılanamaması durumunda ise boşanma çözümlerin ilklerinden olmaya başlamış ve artan boşanma oranları hem daha fazla bireyi hem de daha fazla çocuğu etkilemeye başlayıp çözüm olması dışında artık evrensel boyutta bir sorun haline gelmeye başlamıştır (Aydın ve Baran, 2010).

Günümüzde ise boşanma oranları artarken evlilik ise eskiye göre daha az tercih edilen bir ilişki çeşidi haline gelmiştir. Boşanma sebebi olarak ilk sıralarda yer alan şiddetli

geçimsizlik, aile içi gerginlik ve huzursuzluk çocuğu direkt olarak etkileyen bir unsurdur (Yılmaz, 2001). Anne-baba ve çocuk ilişkisi arasındaki uyum birçok çalışma ile daha yakından irdelenmeye başlanmıştır ve yakın zamanda yapılan bilimsel araştırmaların ortaya koyduğu durum ise boşanmanın sadece ebeveynler arası ilişkiye değil, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiye de zarar verdiğini göstermektedir (Amato & Rezac, 1994; Özen, 1999).

Kelime anlamı olarak ise Türk Dil Kurumu (TDK), boşanma kavramını “Karı ve kocanın mahkeme kararı ile birbirinden ayrılması/ eşlerden birinin boşanma ilanı almasıyla evlilik birliğinin son bulması” şeklinde tanımlamaktadır.

Arıkan'a (1996) göre hukuki anlamda gerçekleştirilmiş bir evliliğin, eş olarak hiçbir bağının kalmaması; ancak ortak çocukları varsa velayeti konusunda yargıç kararı ile karar verilerek tarafların başkalarıyla tekrar evlenmelerine olanak sağlayan hukuksal sürece boşanma denir.

Boşanma kavramı sosyal bir olgu olmasının yanı sıra kişi için de karmaşık bir haldir ve altı durumdan oluşur. Boşanmayı karmaşık hale getiren ise bu altı durumun aynı anda gerçekleşmesidir. Bu durumlar ise:

1. Duygusal Boşanma: Evliliğin çözülmeye başladığı il evredir. Bu safhada eşler evliliklerini devam ettirebilme olanığına sahiptir fakat birbirlerine karşı çekicilik ve güven anlamında azalma gerçekleşmiştir.
2. Hukuki Boşanma: Hukuksal olarak evlilik ahdinin sona ermesi durumudur.
3. Ekonomik Boşanma: Evliliğin aynı zamanda ekonomik bir birliktelik olması sebebiyle hukuki boşanmaya paralel olarak ekonomik anlamda da anlaşma sağlanarak ailenin mallarının da ayrılması gereklidir.
4. Anne-Baba Olarak Boşanma: Eşlerin birbirleriyle boşanarak evliliklerini sonlandırması onların çocukları ile olan bağlarını da sonlandırdıkları anlamına gelmemektedir. Anne ve baba rolleri evlilikleri sonlanmış olsa bile devam etmektedir.
5. Toplumsal Boşanma: Toplumun boşanma olgusuna bakış açısını içermektedir. Boşanmış bireylerin genel olarak toplumsal çevreleri değiştiği veya dönüştüğü için acı çekebililmektedirler.

6. Ruhsal Boşanma: Boşanmanın en son ve en zor evresi olarak nitelendirilebilen ruhsal boşanma şahsi anlamda bakıldığında ise en yapıcı evre olarak değerlendirilebilir. Ruhsal boşanma kişinin bir başkasına bağlı olmaksızın yaşamayı öğrenmesi ve bağımsız bir birey olmasını gerektirmektedir (Bohannon, 1970).

Wiseman'a (1975) göre ise boşanma bir yas süreci olup bu süreç birbirine bağlı beş adımdan oluşmaktadır. Bu adımlar:

1. İnkâr: Eşler aralarında ciddi sorunların olduğunu, zorluklar yaşadıklarını kabul edebilirken akla uygun gerekçelerle boşanmayı gündeme getirmekten kaçınırlar.
2. Kayıp ve Depresyon: Eşler, aralarındaki sorunları beraber aşabileceklerine dair inançlarını kaybederek birlikteliklerini bir problem olarak tanımlamaya başlarlar.
3. Öfke ve İkili Duygular: Boşanma eşler arasında gerçek anlamda konuşulmaya ve kendini göstermeye başladığında durum depresyondan farklılaşarak öfke aşamasına geçmeye başlar.
4. Yeni Bir Yaşam Tarzı ve Kimliğe Uyum Sağlama: Eşler boşanma sonrası başlayacak yeni hayatlarına daha fazla vakit ayırarak geleceğe dair planlar yapmaya başlarlar.
5. Kabul ve Yeni Hayata Uyum Sağlama: Kişi yeni hayatında sosyal, mesleki ve cinsel olarak yeterli hissetmeye başladıkça, boşanma halini de kabullenmeye başlar. Depresyon ve stres azalmaya, sosyal ilişkiler ise gelişmeye başlar. Toplumsal çevresi tarafından kabul görülmeye başladıkça kendine olan saygısı ve güveni artmaya başlar. Önceki eşine karşı kızgınlığı azalmaya başlar (Akt. Sürerbiçer, 2008).

1.1.3. Boşanma Nedenleri

Boşanmanın eğitim seviyesi, din, ırk, kültür farklılıkları, ekonomik güçlükler, işsizlik, sağlık sorunları, alkol ve uyuşturucu kullanımı, kumar, ilgisizlik, cinsel sorunlar, aldatma veya şiddet gibi birçok nedeni olabilir. Ayrıca çocuk sayısı, eşler arasındaki yaş farkı, eşlerin çalışma durumu da boşanma ile bağlantılıdır (Johnson & Wu, 2002; Williams & Bryant, 2006).

Bray'in (1995) yaptığı araştırmaya göre eşler arasındaki anlaşmazlıkların temelinde duygusal problemler, stres ve iletişim eksikliği bulunmaktadır. Ayrıca eşler arasındaki toplumsal yaşantı farklılıkları ilişkinin boşanmaya sürüklenmesindeki kritik sebeplerden biridir. Geçmişten günümüze bakıldığında kadının ekonomik alanda daha çok yer edinmesi ile birlikte zayıflayan ataerkil yapı, aile yapısının değişmesi, boşanma prosedürünün basitleşmesi ve kolaylaşması dolayısıyla boşanmanın yaygınlaşması ile birlikte toplumun boşanmaya karşı bakış açısının değişmeye başlamıştır (Ünlü, 1993).

Farklı seviyelerde sorunları olan ve evliliklerini boşanma ile sonlandırmış çiftler ile yürütülen bir çalışma sonucunda daha düşük seviyede sorunları bulunan çiftlerin boşandıktan sonra mutluluk düzeylerinde bir azalma, daha yüksek seviyede sorunları bulunan çiftlerin ise boşandıktan sonra mutluluk seviyelerinde artış olduğu gözlemlenmiştir (Williams & Bryant, 2006).

Türk Medeni Kanunu'nun 161-165. Maddelerinde sıralanmakta olan özel boşanma sebepleri; zina, küçük düşürücü muamele ve kötü davranışlar, akıl hastalığı, hayata kast, haysiyetsiz hayat sürmek ve suç işlemektir.. Kanunun 166. maddesinde bulunan genel boşanma sebepleri ise eşlerin boşanmada anlaşmaları ile fiili ayrılık nedeniyle ortak yaşamın kurulamaması, evlilik birliğinin sarsılması olarak belirtilmiştir. Evliliğin sonlandırılmasının bir çok sebebi bulunabilir ancak en yaygın görülen sebepler şunlardır; eşlerin sosyo-kültürel yapı farklılıkları, ekonomik sorunlar, eşlerden birinin ihaneti, cinsel sorunlar, iletişim bozukluğu, eşlerin birbirlerini ihmal edişi, aile içi şiddet, eşlerden biri veya her ikisinin ailelerine bağımlı ya da zayıf kişilikte olmaları, ailelerin aşırı müdahalesi, yaş farkının fazla olması, ciddi ekonomik ve sınıfsal farklılıklar, çocuk olmaması, aile baskısı ile evlendirmeler, erken yaş evlilikleri, psikiyatrik sorunlar/ panik atak, şizofreni, depresyon vb., alkol ve kumar alışkanlığı, taraflardan birinin ani kişilik ve yaşam pratiğinin değişmesi (Hortaçsu, 1991).

Tarhan'a (2007) göre ise boşanmanın gerçek sebebi sevgi, saygı ve güven azalmasıdır; ilgisizlik, aldatma, ekonomik problemler, eğitimsizlik gibi etkenlerin çoğunluğu birer belirtidir.

Ülkemizdeki boşanma oranı ABD, İngiltere, Fransa, Norveç gibi ülkelerle kıyaslandığında daha düşüktür fakat günümüzde boşanma oranının hızla arttığı gerçeğini de değiştirmemektedir (Sutton & Munson, 2002).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2011 yılında yapılan "Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması" sonuçlarına göre Türkiye genelinde %27,3 oranı ile en yaygın boşanma sebebi ilgisiz ve sorumsuz davranma olarak belirlenmiştir. Bunu %12 ile evin ekonomik olarak geçiminin sağlanamaması, %11,7 ile aldatma takip etmektedir. Bu sebepler sonrasında ise %11,4 oranı ile dayak/kötü muamele ve %8,8 oranı ile içki/kumar alışkanlıkları gelmektedir.

Görüldüğü üzere boşanma durumunun bir çok sebebi bulunmaktadır. Bu nedenlerin ana kaynağı olan sevgi, saygı ve güven bağlarının zayıflaması faktörü ile beraber ilk sıralarında ise ilgisizlik ve sorumsuzluk bulunmaktadır.

1.1.4. Boşanma Sonrası Aile İlişkileri

Çocuk kişisel kimliğini meydana getirecek kültürel ve sosyal değerleri içerisinde bulunacağı ailesi bağlantısıyla öğrenmektedir. Artık bir yetişkin olduğunda oluşturacağı ailedeki ilişkileri ise büyüdüğü aile ortamındaki ilişkilerinin bir yansıması olacaktır. Bu sebeplerdir ki çocuğun gelecekte sağlıklı ilişkiler kurabilmesi ve sağlıklı sosyal hayatı olabilmesi için aile ortamında oluşturduğu ilişkiler çok önemlidir. Çünkü çocuklar sosyal yaşantılarında insanlara nasıl davranılacağını, bir sorunla karşılaştıklarında o sorunla nasıl başa çıkacaklarını aile içerisinde görmüş olduklarını içselleştirerek dışarıya bunu yansıtmaktadır (Aral, 1998). Yaşadığı ortamdaki toplumsal kültür aile tarafından çocuğa aktarılır ve çocuk o kültürün toplum içerisindeki en küçük taşıyıcısı olarak yerini almaktadır (Bilgeseven, 1989).

Kültür aktarımı ile beraber bakıldığında aile, özellikle anne ve baba tutumu, anne-baba-çocuk ilişkisi çocuk gelişiminde önem taşımaktadır. Bu sebeple boşanmış ailelerde evden bir ebeveynin ayrılması çocuk gelişimini olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde çocuğa bunun eksikliği hissettirilmemelidir (Aral, 2005). Sağlıklı sosyal ilişkiler kurulabilmesi sağlıklı aile ilişkilerine sahip olunmasını gerektirir. Aslında aile içi ilişkilerin de sağlıklı olması kişilerin uyumsuzluklarından değil sağlıklı iletişim kuramamalarından kaynaklanmaktadır (Durğun, 2016).

Anne ve baba arasında boşanma kararı alındıktan sonra kimi anne-babalar ilişkilerine dostça devam edebilmekte ve karı-koca ilişkilerinin sona erdiğinin fakat anne-baba ilişkilerinin hala devam etmekte olduğu bilinciyle çocukları için anne ve baba figürünü sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmektedirler. Boşanmış bazı anne-babalar ise

aralarındaki kızgınlık, öfke, huzursuzluk gibi olumsuz duygular ile başa çıkamayarak bu duygularını çocuklarına yansıtabilmektedir. Bu durumun diğer bir uç noktası ise çocuğunun anne ya da babadan uzak büyümesine neden olduğundan dolayı kendilerini suçlu hissederek çocuğa her zamankinden daha fazla ilgi göstererek, her istediğini yapmaya çalışarak abartılı bir davranış biçimi ile çocuğa yaklaşmaktır(Yılmaz, 2001).

Çocuğun olumsuz etkilendiği durumlarda çocuk olanlardan kendini suçlaması, terk edilmişlik, istenmeme, sevilme gibi birçok duyguyu tetikleyerek çocuğun benlik algısında olumsuz izler bırakmakta ve yaşanan dengesizlikler sonucu kaygı düzeyinde artış meydana getirmektedir.

Dolayısıyla sağlıklı bir yaşam stiline sahip ebeveynler, sağlıklı bir ruhsal yapıya sahip çocuklar yetiştirebileceklerdir. Bu sebepten çocuğun içerisinde bulunduğu ailede ebeveyn iletişimi, aile yapısı çocuğun ruhsal yapısını belirleyici unsurlardandır (Kelly, 2000).

1.1.5. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri

Boşanma eylemi, bu talepte bulunan tarafları boşalmış birey statüsüne sokarken, böyle bir aileye sahip olan çocuğu "boşanmış aileye sahip çocuk" statüsüne sokmaktadır. Boşanma gerçekleşikten sonra, taraflar ve çocukları üzerinde boşanmaya dayalı bir çok etki görülmektedir. Bu etkiler sosyal ve psikolojik perspektiften, ailenin dağılmış olması sebebiyle çocuk üzerinde hayatı boyunca sürebilecek negatif yönlü değişimlere sebep olabilmektedir.

Amato (1993), yapmış olduğu çalışmalar sonucu, boşanmış aileye sahip ve tek ebeveynle yetişmiş olan bir çocuğun, iki ebeveyni ile birlikte büyüyen ve aynı evde yaşayan, aile yaşantısına hakim bir çocuğa göre hem duygusal hem psikolojik olarak daha zor bir ortamda büyüyeceğini öngörmektedir. Bu araştırma aynı zamanda bize göstermektedir ki çocuk için hem anne hem de baba duygusal destek, rehberlik, pratik yardım, bilgi ve denetleme gibi bir çok alanda önemli bir kaynaktır. Çocuğun ebeveynleriyle birlikte, aile ortamında yetişmesi, sosyal yeteneklerini öğrenmesi, paylaşma, uzmanlaşma ve anlaşma gibi olguları öğrenmesi konusunda destekleyici bir unsur oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, çocuğun herhangi bir ebeveyni olmadan, bir ebeveynin eksikliği ile yaşıyor olması, çocuğun sosyalleşmesi konusunda sorunlara

yol açabilmektedir. Brown ve Benedek (1995), ebeveynlerin çocuk üzerindeki rollerinin birbirlerini tamamlayıcı olduğunu, bu rollerin anne ve baba dışında başka biri tarafından doldurulabilir olmadığı gibi anne ve babanın da birbirlerinin yerini doldurabilmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir.

Boşanma gerçekleşikten sonra çocukların uyumluluğu ve boşanmaya tepkileri ekseriyetle, süreçler ve sonuç açısından geniş bir bakış açısıyla incelenmektedir. 1960'lı ve 1970'li yıllarda meta-analizler ve yapılan araştırmaları gözden geçirme çalışmalarında daha çok boşanmanın çocuk üzerindeki stres veren tesirleri ve boşanma sonucu çocuğa yaklaşım üzerinde odaklanılmıştır (Amato ve Keith, 1991b).

Ailesinden yeterli yardım veya koruma, maddi ve manevi dayanak göremeyen çocuklar için büyükbaba ve büyükanne gibi akrabalar veya arkadaşlar önemli bir destek kaynağı oluşturmaktadır; fakat tüm bu desteğe rağmen çocuklar en çok dayanağı ebeveynlerinden görmeyi talep etmektedirler.

Çocukta ebeveynlerin boşanmasından hemen sonra mutsuzluk, şok, yalnızlık, kaygı, korku, ağlama nöbetleri, öfke ve davranış değişiklikleri görülebilmektedir. Çocukta babası ya da annesini bir daha görüp göremeyeceği, boşanma durumunun olmaması gerektiği, maddi olanakları kimin sağlayacağı, neden bu durumun kendi başına geldiği, yalnız kaldığı, bu durumu arkadaşlarına nasıl anlatacağı, ailesinin düşüncesizlik yaptığı, çevrenin bu duruma nasıl tepki vereceği, bundan sonra nerede yaşayacağı gibi bir sürü düşünceler ve sorular cevap aranmak için mevcuttur. Bu düşünceler çocuklarda kaygıyı arttırıcı unsurları oluştururken, kaygının artmasına bağlı, sonraki zamanlarda oluşabilecek psikolojik sorunlara temel oluşturulmasına sebep olmaktadır (Meriç, 2007).

Boşanma çocuklarda, psikolojik, sosyal, davranışsal ve duygusal yönden negatif sonuçlanması yüksek olasılıklarda beklenen bir durumdur. Ebeveyni boşanmış çocuklara yeterli ilgi gösterilmediği takdirde kural tanımama, sosyal ilişkilerde sorun, kızgınlık, ağlama, yalnız hissetme, boşanmadan kendini sorumlu tutma, güvensizlik, endişe, depresyon, okula uyum sağlayabilmede zorluk, özgüven eksikliği ve benlik algısında düşüş gibi problemler oluşmaktadır.

Çocuk boşanmaya karşı bir hayli reaksiyon geliştirebilmektedir. Bu reaksiyonlar; anne ve babaya karşı öfke, üzüntü, korku, suçluluk, alt ıslatma, okul başarısında düşüş, dikkat toplamada güçlük, yalnızlık, psikosomatik rahatsızlıklar, saldırganlık, ağlamak, okula gitmek istememe, konuşma ve uyku bozuklukları, tırnak yeme, içe dönüklük ve ayrılığı inkar olarak sıralanabilir.

Boşanma gerçekleşikten sonra ilk iki yıl boşanmanın etkilerinin daha yoğun hissedildiği gözlenmiştir. Boşanma sonrasında yaşanan uzun vadeli etkiler; evlilik problemleri ve psikolojik olarak uyum olarak incelenmiştir (Amoto ve Booth, 1991).

Boşanma gerçekleşikten sonraki süreçte çocuğun baba ya da anneden ayrı kalması, anne ve baba arasında yaşanacak tartışmalar, ekonomik sorunlar, boşanmanın tarafların ve çocuğun çevresindekilerde oluşturduğu reaksiyonlar ve bu reaksiyonların çocuk ve ebeveynler üzerindeki tesiri, çocukları ve ebeveynleri olumsuz yönde etkilemektedir.

1.2. BENLİK ALGISI

1.2.1. Benlik Kavramı

Genel olarak kullanılan benlik kavramı tanımı bireyin kendisi hakkında ki düşüncelerini içermektedir. Başka bir anlamda ise bireyin ruhsal, duygusal, sosyal ve fiziksel niteliklerini, arzularını, başardıklarını ve tüm bunlar hakkında ki inanç duygusunun tamamını benlik kavramı oluşturmaktadır (Güngörmüş, 1986).

Benlik kişiliği çok etkilemiş olsa da kişilik ile arasında belli farklar bulunmaktadır. Benlik kişinin kendi kişiliğine bağlı kanaatini ve kendi kendisine olan görüş stilini oluşturmaktadır. Bundan dolayı benlik bireyin kişiliğinin öznel olan tarafı olarak tanımlanabilmektedir (Bıyıklı, 1989).

Benlik kavramının ilk araştırmacılarından biri olan ve benlik algısı kavramına sosyolojik perspektiften yaklaşan Cooley, araştırmaları sonucu kişinin benlik kavramını, içinde bulunduğu toplumsal çevreden ayrı olarak düşünülemeyeceğini savunmaktadır. Mead'de bireye benlik kavramını, toplumsal grubun ya da örgütlenmiş topluluğun kazandırdığını belirlemiştir. (Öner, 1987).

Jung'a göre "benlik" kişiliğinin tamamıdır. Benlik, bireyin kişiliğinin odak noktasıdır, diğer sistemler onun etrafında kümeleşir. Kişiliğin bütünlüğünü, dengesini ve sürekliliğini sağlayan benliktir (Öner, 1987)

Adler ise, benliğin esas rolünün temeldeki dürtüler ile toplumsal gerçekçiliğin arasında vasıta olabilmek olduğunu savunmaktadır. Benlik devamlı olarak kişi için doyum sağlayabileceği hayatı arar, eğer bunları dış çevrede bulamazsa, oluşturmaya çalışır (Geçtan, 1990). Horney'e göre gerçek benlik, mutluluğa özgü kişisel gelişmenin, sağlığın ve başka bireylere duyulan gerçek sevginin kaynağıdır. İdeal benlik ise negatif değerlendirmelerle tahrip olmuş gerçek benliktir ve kusursuz olmaya çalışmaktadır (Ersan, 1996).

McCandless ve arkadaşlarına göre ise kişinin, gelişimi, kendinin farkında oluşu ve beklentilerinin özeti olan benlik kavramı, büyük ölçüde diğer insanların söylemleri, sergiledikleri tavırlar ile etkilenen özel bir tecrübe alanıdır.

Benlik kavramı ile ilgili yaklaşımlardan biri de Piers-Harris'in benlik kavramının temelini oluşturan fenomenolojik yaklaşımdır. Fenomenolojik yaklaşımını ileri süren Rogers, kuramında benlik kavramını oluşturan üç temel esas tanımlar. Bu kavramlar organizma, fenomenol alan ve benliktir. Organizmayı entegre olmuş bir bütün olarak, fenomenal (ya da algısal) alan bireyin tecrübelerinin bütünüdür bir özeti olarak tanımlanmıştır. Çocuk büyürken fenomenal alanın bir bölümü "Ben", "benim" olarak farklılaşır. Rogers'a göre benlik kavramı: "Ben" veya "benim" kavramlarının diğer bireyler ile ve yaşamın farklı yönleriyle ilişkilerini idrak etme ve "Ben" veya "benim" karakteristiklerini idrak etmede oluşan bir durumdur. Bu durumun farkındalık olabileceği şeklinde tanımlanmaktadır (Güngörmüş, 1986).

Bern, benlik kavramının oluşumunda kişinin kendi tavırlarının yine kendisi tarafından yorumlanmasının büyük önem arz ettiğini vurgulamaktadır.

Allport'a göre benlik kavramı, bireyin kendini oluşturan gücü yine bireyin kendine özgü olan "İşte bu benim" dediği tarafıdır. Baymur'a göre ise benlik, içimizde kendimizi özetleyen, muhakeme eden, değerlendiren ve davranışlarımızı düzene koyup bizi idare eden güçtür.

Bu açıklamalardan benliğin bireyin bir yandan kendisini nasıl değerlendirdiği, nasıl algıladığı, kendisi hakkında ne düşündüğü ve, kendini nasıl müdafaa ettiği diğer yandan da kendini diğer insanların değerlendirme biçimi yani, kendisi ile ilgili algısının örgütlenmiş biçimi olarak söyleyebiliriz (Ersanlı, 1996).

Benlik kavramının gelişimi kişinin doğumuyla başlayan bir süreçtir.. Çocuğun bedensel durumu ve sağlığı, benlik kavramının bütünlüğü üzerinde çok önemli role sahiptir. Doğumumuzdan sonraki ilk aylar, benlik kavramının gelişiminin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Anne ve çocuk arasında tanıdık sevgi ve şefkat gibi duygusal iletişim ilk “seviliyorum, değerliyim” düşüncesini taşır. Çocuğun olumlu duyguları ilk olarak annenin ve babanın duygusal durumuna bağlı olarak etkilenmekte ve anne-babanın çocuğun fiziksel olarak ihtiyaç duyduğu şeylere karşı göstermiş oldukları ilgiden etkilenmektedir. Çocuğun psikolojik olarak ihtiyaç duyduğu tüm durumların giderilmesi ve tatmin edilmesi çocukta sevgi ve güven hislerinin altyapısının oluşturulması açısından çok önemlidir (Özer, 2001). Benlik kavramının ailede oluşmaya başlaması aile içerisinde ki bağların niteliğinin çocuğun benlik gelişiminde etkili olmasına neden olmaktadır.

Benlik kavramı ergenlikte ve ilk yetişkinliğin başlarında son derece önemli olan etkin ve yaşam boyu devam eden bir kademe içinde gelişir. Diğer bireylerle iletişimden ya da kişisel düşüncelerimizle ve duygularımızla iç uyumumuzdan çıkar. Sevgi ve disiplin aracılığıyla anne ve babadan, yararlı eylemi gösterme baskısıyla yaşıtlardan ve birçok hadiseden etkilenir. Buna karşılık beden ve ruh sağlığımızı, meslek seçimini ve akademik muvaffakiyeti etkileyebilir. Eğer her şey yolunda giderse çeşitli parçalar birbiriyle karışır ve her şeyi içine alan bir benlik kavramı oluşur (Temel, Aksoy 2001). Benlik kavramı zaman içerisinde gelişen bir nitelik taşıyabilmektedir. Ana babanın ve çevresel etmenlerin etkisiyle bir bütünlük durumu oluşması mümkün kılınmaktadır.

Ergenlik döneminde genç, çocukluktan yetişkinliğe geçecektir. Benliğin gelişmesi bakımından ekonomik, sosyal ve cinsel yüzleri içinde ergenin yetişkin yaşamına girmesi önemlidir. Yetişkin olabilmesi için gencin otonom bir kişiliğin bulunması, ekonomik bir bağımsızlığa kavuşması ve cinsiyetini kabul etmesi şarttır. Objektif yaşamdaki değişiklikler, gencin psikolojisine benlikte değişiklikler biçiminde yansır. Psikolojik olarak bu yaşamdaki değişikliklerin yarattığı sorunlar, özellikle gencin benliğini etkiler

(Semin, 1984). Benliğin gelişim dönemlerinde yaşanan deneyimler, net kararlar alabilme ve kişinin kendine yetebilmesi psikolojik açıdan daha olumlu bir ilerlemenin kaydedilmesine yardımcı olacaktır.

1.2.2. Benlik Algısı Gelişimi

Benlik çevresel ve kişilik üzerinde etkili kalıtsal faktörlerin ortak bir ürün olmakla birlikte, benliğin oluşumunda ve gelişiminde en önemli etken nedir? Pozitif bir benlik anlayışını oluşturan faktörler nelerdir?

Psikososyal gelişimin sağlanabilmesi her daim sosyal bir alanda gerçekleşebilmektedir. Benliğin biçimlenmesi ve gelişmesinde doğumdan başlayarak kişinin yaşantısında her türlü etkileşim oldukça önem taşımaktadır.

Benlik, kişinin kendi mülkiyetinde olan bazı değerler, duygular ve kavramlar sistemi olarak tanımlanabilmektedir. Bireyin kendisi ile, sosyal ve fiziksel çevresi ile etkileşimleri sonucu oluşan ürüne benlik denilmektedir (Ersanlı, 1996). Birey dünyaya geldiğinde toplumsal perspektifte incelemek gerekirse boş bir çerçeveyi anımsatmaktadır. Bebekken henüz olgunlaşmamış düşünme kabiliyeti ile dayanabileceği hiçbir deneyimi yoktur (Cüceloğlu, 1992). Doğduğunda çevreyi ve bedenini ayırt edemeyen çocuk, büyüyüp geliştikçe yaşantıları arasında ayırım yapmaya başlayarak kendi varlığıyla ilgili olan yaşantıları benimser. Diğerlerini nesnelere ve etrafındaki bireylere mal eder. Kendi varlığının bilincine vardıkça, içinde bulunduğu çevredeki işlevlerinden ve varlığından oluşan bir benlik geliştirmeye başlar (Ersanlı, 1996; Güngörmüş, 1986). Çocuk büyüyüp geliştikçe, çevreden daha çok mesaj almaya başlar. Büyükler tarafından davranışları değerlendirilmeye başlanır. Çocuk da bu değerlendirmeler sonucunda kendisi hakkında yargılara ulaşır (Cüceloğlu, 1992). Çocuk kendi kendine sorular yöneltir ve "Ben neyim?" sorusuna cevap arar. Benliğin gelişmesinde rol oynayan faktörlere göre ya olumlu; akıllıyım, güzelim, becerikliyim, ya da olumsuz; akıllı değilim, çirkinim, beceriksizim... olabilir (Gander ve Gardiner, 1995).

Rogers, benlik bilincinin önemi üzerinde durur. Benlik bilinci bir kimsenin, onun kendisiyle ilgili düşüncelerini algılamalarını ve kanaatlerini içerir. Benlik bilinci her daim gerçeği aksettirmeyebilir. Bir insan yetenekli olduğu halde kendini yeteneksiz

görebilir veya yeteneksiz bir kişi ise, kendini yetenekli sanabilir. Bizim kendimizi nasıl gördüğümüz benlik bilinci kavramını ifade eder. Herkes daha gelişmiş ve daha olumlu bir benlik geliştirme çabası içine girmektedir.

Koşulsuz sevgi içinde yetiştirilmek olumlu bir benlik geliştirebilmemiz için gereklidir. Koşulsuz sevgi, birey her ne yaparsa yapsın onun saygı ve sevgiye layık olduğunu kabul eden düşüncenin ürünüdür. Benlik anlayışları güçlü ve olumlu olan bireyler koşulsuz sevgi içinde büyüyen kimselerdir (Cüceloğlu, 1991).

Benlik bir seferde gelişen bir kavram değildir. Benlik kavramı yetişkinlikte ve ergenlikte son derece mühim olan yaşam boyu ve dinamik süren bir süreç içerisinde gelişir (Gander ve Gandiner, 1995).

Adler,"yaşam biçimi" adını verdiği ve çocukluk dönemlerindeki etkileşimler sonucu kişinin kendine özgü bir davranış örüntüsü geliştirdiği düşüncesini savunur. Adler, insanın başından geçen çoğu duruma karşı giderek sadece bir genel tepki örüntüsü geliştirdiğinden bahseder. Bahsedilen genel tepkide benlik kavramıyla aynı anlama gelmektedir.

Adler'e göre, çocuklarda 5 yaş yaşam biçiminin belirlenmesi konusunda belirleyici bir yaştır, bu biçim çocuğun sonraki yaşamında belirgin bir değişiklik göstermemektedir. (Geçtan, 1990).

Erickson "İnsanın sekiz evresini" benliğin gelişmesinde ki aşamalar olarak tanımlamaktadır. Her evrede benlik belli başlı bazı gelişimleri tamamlamakta, problemleri çözmekte ve evreye özgü bir psikososyal bunalımı atlattır. Evrelerin adı, benliğin o evreye özgü geçirdiği psikososyal bunalıma verilen addır. Erickson, her evrede benliğin karşılaştığı bir olumlu bir de bunun karşıtı olan bir benlik ögesi belirtmiştir. Temel güvenin karşıtı temel güvensizlik olarak belirtilir. Bu evrede, çocukluktaki "temel güven duygusunun" özünü anne-çocuk ilişkisindeki bu süreklilik, tutarlılık, aynılık oluşturur (Öztürk, 1995).

Özerklik evresinde "kendi benliğine olan saygısını yitirmeden, bireyin kendini denetleyebilme duygusundan iyi niyet, özerk benlik, ve onur duygusu oluşur." Özerkliğin karşıtı olarak belirtilen duygular utanç, kuşku duygularıdır.

Çocuk, girişim evresinde cinsel ayrılıkların farkına varmıştır. 3 - 6 yaşları arasında gelişim gösteren olumlu benlik ögesi girişim duygusudur. Bu evrede gerçekleşen aşırı suçluluk duygusunun gelişmesi tehlikeli olan kısımdır.

Yaş grubu 6-7 yaş olan çocuk çalışma ve yapıcılık evresinde, artık gerçek hayata girmeye hazır gibidir. Okul çocuğunun benlik şuuruları içine araç-gereçler girer. Çocuğun bu dönemde karşılaşılabileceği tehlike aşağılık ve yetersizlik duygusudur.

Erickson'a göre, adolesan gencin "benlik kimliğinin" kesin olarak biçim aldığı dönem, beşinci kritik dönem olan kimlik evresidir (Eksi, 1990, s. 67). Gencin pekişmiş bir benlik duygusunu oluşturabilmesi esas vazifesidir. Erickson bunun başarılmasını "rol dağılımı" diye tanımlıyor (Orvin, 1997).

Genç yetişkinin "yakın ilişkiler" kurduğu evre yakınlaşma evresidir. Kişiler kendi kimliklerini başkasının ya da başkalarının kimlikleri ile birleştirmeye hazırdır. Bu evrede yalnızlık duygusu tehlikedir. Orta yaşı içine alan üretkenlik evresinde, benliğin öncelikli öneme sahip işlevi yaratma, üretme ve bunlara sevgi ile bağlanmadır. Bu evrede karşılaşılabilecek tehlike durağanlık, kısırlık, benliğin yoksullaşması ve verimsizliktir (Öztürk, 1995).

Benlik bütünlüğü evresi, yaşlılık dönemini kapsamaktadır. Benlik bütünlüğü duygusundan mahrum oluşun ölümlük korkusu, geçmiş günleri iyi yaşanmamış duygusu ve yeni baştan yaşama özlemi gibi belirtileri bulunmaktadır (Eksi, 1990).

Freud'un psikanalitik kavramını Erickson, çekirdek ailenin ve çocukluk yaşantı sınırlarının dışına çıkarmıştır. Erickson'a göre birey gelişimini etrafındakiler ile etkileşim içinde sürdürür (Ersanlı, 1996).

Jersild, anne-baba öğretmen, arkadaş ve kardeşler gibi çocuğun yaşamında etkili ödül ve ceza verebilen kişilerin çocuğun benlik kavramını büyük ölçüde etkileyen önemli kişiler olduğunu belirtir (Güngörmüş, 1986).

Mead'a göre benlik ve toplumsal yaşam ayrı düşünülmesi mümkün olmayan iki olgudur. İletişimin olmadığı yerde, benlik bilincinin oluşabileceği söylenemez. Kişi benliğini oluşturduktan sonra diğerleri ile kurabildiği iletişimi kendisi ile de kurmaya başlayabilir (Cüceloğlu, 1991).

Cox, , benlik kavramının çocuğun her ebeveyninin sevgi dolu olarak algılamasıyla ilişkili olduğunu ailenin sosyal yapısının ve gelişiminin, anne-babanın çocuk yetiştirme tutumunun çocuğun karakteristiklerinin arasındaki bağı incelediği çalışmasında bulmuştur (Güngörmüş, 1986).

Sullivan, çocuğun kendini değerlendirme sürecinde, "önemli bireylerin özellikle anne-babasının " derin etkisinde kaldığını öne sürer, küçük çocuktaki "benlik sisteminin" bir çeşit "yansıyan değer vermeler" süreci ile oluştuğunu vurgular, "önemli başkaları" tarafından değerli bulunan çocuk zamanla kendisine değer vermeye başlar. Öz onaylama, yaşamında önemli olan kişilerin özellikle annenin onaylaması ile başlar.

Sullivan'a göre kişinin temel kişilik örüntülerini yedi yaşına kadar belirlediği görüşü kabul edilemez. Kendisi bir çok davranışın yedi yaştan sonra ortaya çıktığı fikrini destekler. Özellikle ergenlik dönemi öncesi dönemde, bu dönemden önceki dönemlerde anormallik gösteren davranışların bu dönemde revize edildiğine ve daha yapıcı davranışlar haline alabildiğine, dolayısıyla bu dönemin "tedavi edici etkisi" bulunduğunu savunmaktadır (Öner, 1987).

Yukarıda yapılan açıklamalar sonrasında da anlaşılacağı üzere, ergenlik dönemi benlik gelişiminin en yoğun ve en belirgin yaşandığı dönem ergenlik; benlik gelişiminin en etkili yaşandığı ortam ise aile ortamıdır.

1.2.3. Benlik Algısına Ailenin Etkisi

Gergen, benlik kavramının gelişim sürecinde etkili olduğunu söylediği başlıca dört süreç üzerinde durmuştur. Bu süreçler; bireyin çocukluktan beri geliştirmiş olduğu kendine has amaçları, bireyin çevresindeki kişilerin bireyi değerlendiriş biçimleri, diğer kişilerle olan ilişkilerinde bireyin kendini ele alış biçimi ve son olarak da bireyin çocukluğundan bu yana geliştirmiş olduğu yerleşik davranış kalıplarıdır (Can, 1990). Benlik, hayat boyunca artarak giden bir açıklıkla ortaya çıkar. Bireyin kim olduğunu ve ne olduğunu idrak etmesi yaşam boyu süren ve bitmeyen bir uğraştır. Birey bu soruların yanıtlarını ancak annesi ve babası ile olan etkileşimleri sonucunda ulaşılmaya başlar (Öner, 1987).

Çocukta benlik saygısının yüksek olması, içinde bulunduğu ailenin, güvenli, çocukla ve aralarında iyi iletişim kuran, çocuklarına yönelik hoşgörülü, güven verici ve örnek bir

yaklaşım şeklinde bulunan bireylerden oluşmasına bağlıdır. Benlik saygısının düşmesi ve hatta yok olmasına sebep olan olumsuz etki eden yakın çevre faktörleri; aile bireylerinin, çocuktaki iç denetim mekanizmasını geliştirememeleri, baskılı ve otoriter yaklaşım içinde olmalarıdır. Bu yüzden benlik saygısı, çocuğun düşüncelerine değer verilen, anne-babasından destek alan, sözlerini dikkate alan, başka bir deyişle, ancak birey olarak kendisine kıymet verilen bir ortamda filizlenir ve gelişir (Yavuzer, 1989).

Gretevert ve Cooper'in çalışmasında ailenin iletişim türleri ile ergenin benlik arayışındaki ilişkileri incelenmiş ve erkeklerde benlik oluşumu ile ilgili tek iletişim türünün baba ile iletişim olduğu, babalarından görüşler alabilen, destek görebilen ve görüşlerini babalarına rahatça iletebilen erkek çocukların benlik gelişimlerinin diğerlerine oranla daha ileri seviyede olduğunu gösteren bulgular elde edilmiştir. Anne-baba ve anne-çocuk iletişiminin, erkek çocuğun benlik gelişimi aşaması ile ilişkili olmadığı gözlemlenmiştir. Kız çocuklarının benlik gelişiminde ise anne-baba ve ebeveynlerinin kardeşleri ile ilişkileri ile bağlantılı bulunmuştur. Anne ile yakınlığı az olan, ilişkisi zayıf olan, babasından dolayı olarak görüş alamayan ve annelerine ve babalarına çok yakın olmayan kızların ise benliğinin daha gelişmiş olduğu gözlemlenmiştir.

Ebeveynlerin benlik gelişimi ve davranışı arasındaki ilişki ile kız çocukların benlik aşamasının incelendiği bir başka çalışmada, baba, anne ve kız çocukların benlik aşamaları arasındaki ilişkinin olumlu olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda düşük benlik aşamalarında bulunan kız çocukları, babalarından düşük miktarda arkadaşlık, destek ve fiziksel sevgi gördüklerini ve ebeveynleri tarafından istenmedikleri algısına kapıldıklarını dile getirmişlerdir. Gratevert ve Cooper'in araştırmasının bulguları ile bu araştırmanın bulguları birbirleriyle çelişmekte fakat iki araştırmanın yöntemleri arasında büyük farklılıkların olduğunun ifade edilmesinde de yarar bulunmaktadır (Hortaçsu, 1991).

Günümüzde ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkilerin çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesinde ve çevreye uyum sağlamasındaki önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Çocuk ve yetişkinlerde davranış bozukluğu gösterenlerin özgeçmişleri üzerine yapılan araştırmalarda, bu durumun anne-baba çocuk ilişkisinin yetersizliğinden kaynaklandığı saptanmaktadır (Ersanlı, 1996).

Yapılan bir çalışmada çocukların anne-baba davranışını algılamaları ile benlik kavramının olumluluğu arasındaki etkileşimi incelenmiş, anne-babanın çocuklarını reddetmeyip kabul etmelerinin ve psikolojik olarak özerklik tanımalarının olumlu benlik algısı ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Başka bir çalışma sonucunda ise, çocuğun benlik kavramının, ailenin birlikte vakit geçirmesi ve faaliyetlerde bulunmasının, babanın çocukla iletişimi ve ilgisinin sonucu olumlu yönde etkilendiği yönündedir. Üniversite öğrencilerinin, anne-baba ve kardeşlerle olan duygusal yakınlıkları ile sosyal beceri ve arkadaşlık ilişkileri arasında olumlu bir ilişki bulunduğu gözlenmiştir. Ebeveynlerin davranışlarının çocuğun başarısı üzerinde etkili olduğu, çocukların bağımsızlığını, kişiliğini ve sorumluluk duygusunu teşvik eden, belli kuralları dengeli bir biçimde uygulayan ebeveynlerin çocukları, okuldaki diğer çocuklara göre daha başarılı olduğu gözlenmiştir.

Ergenlikte ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkiye bakılacak olursa çocuk, bir yandan özerkliği kazanma yani anne-baba kontrolünden çıkmakta ve benliğini bulmakta iken, ebeveynde çocuğuna uyguladığı kontrol mekanizmasını yitirmenin endişesini yaşamakta, böylece ebeveynler ve çocuk arasında önemli olan konunun kontrol olduğu görülmektedir. Araştırmalara göre gencin, ailesi ile duygusal açıdan bağlılığının benlik ve özerklik gelişmesi sırasında kopması gerekmemekte, hatta aile ve genç arasındaki duygusal bağlılığın devam etmesi kendisi ile ilgili olumlu duygular kazanmasına ve benliğinin gelişmesine destek olmaktadır (Hortaçsu, 1991).

1.2.4. Benlik Algısı ile İlgili Araştırmalar

Turan (2010) ilişkilere özgü bilişsel çarpıtmaları yordamada yaş, cinsiyet, yalnızlık, romantik ilişkide bulunma halinin ve benlik saygısının tesirini tetkik eden bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın sonucunda; ilişkilere özgü bilişsel çarpıtmalar ile yalnızlık düzeyi ve benlik saygısı arasında bir bağ olduğu gözlenmiştir. İlişkilere özgü bilişsel çarpıtmaların yalnızlık düzeyi ile ilgili pozitif yönde bir ilişkisi, benlik saygısı ile ilgilide negatif yönde bir ilişkisi bulunmuştur.

Öztürk (2006) ebeveynleri boşanmış ve boşanmamış çocuklar üzerinde yapmış olduğu bir araştırmasında; ailesi boşanmamış olan çocukların yaşlarıyla benlik saygıları arasında farklılıklar olduğunu bildirmiştir. Çocukların ebeveynlerinin boşanmış veya boşanmamış olmasına göre kaygı düzeylerinin ve benlik saygılarının puanları arasında

negatif yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Akpınar(2013) ergenlik döneminde yetiştirme yurdunda kalan kişiler üzerinde yapmış olduğu çalışmada; Benlik saygısı ve umutsuzluk düzeylerinin arttırılması için uygulanan yapılandırılmış eğitim programının, ergen bireylerin intihar riskleri, umutsuzluk seviyeleri ve benlik saygıları üzerinde pozitif yönde etki gösterdiği sonucuna varmıştır.

Kurt(2013)'un yapmış olduğu bir çalışmada ebeveynleri boşanmış olan ergen bireylerde; ebeveyni boşanmış kızların erkeklere kıyasla yılmazlıklarının daha yüksek, benlik saygılarının ise daha düşük olduğuna tespit etmiştir. Yalnızlık ve benlik saygısı ile boşanma üzerinden geçen süre arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Opacic, Dekovic ve Lackovic (1994) yaptıkları bir çalışmada ergenlik dönemindeki kadınlarda, benlik saygısının anne ile kurulan kaliteli etkileşim sonucu olumlu seviyede etki gördüğüne ulaşmışlardır. Zimmerman ve arkadaşları (1997) benlik saygısının yaş ile birlikte erkeklerde orta ve yüksek düzeyde arttığını kadınlarda ise, düştüğü seyrine ulaşmıştır. Benlik saygısı yüksek olan öğrenciler akademik başarıya ulaşmışlar, daha az alkol kullanımı yapmışlar ve insanlar ile ilişkilerinde daha az sorun yaşamışlardır.

Taysi (2000) Üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile benlik saygısı düzeylerini incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ortaya çıkan bulgularda; benlik imgesi ile algılanan sosyal destek arasında anlamlı ve yüksek bir bağ bulunmaktadır.

1.3. KAYGI

1.3.1. Kaygının Tanımı

Kaygı insani duyguların temelinde yer alan bir duygu çeşitlerinden biridir. Kavram olarak psikolojide yirminci yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkmıştır. Kaygı kavramını ilk kullanan kişi ise Freud olmuştur (Köknel, 1989).

Kaygı korku, endişe, bunalım, sıkıntı gibi kelime anlamlarına sahip, korku kavramı ile benzerlik gösteren kişide kötü bir haber alacağına dair beklenti oluşturarak endişe, sıkıntı duygularına yol açmaktadır (Kocabaşoğlu,2005).

Freud'a göre evren insanın ihtiyaçlarını giderecek sayısız varlıkla doludur fakat tüm bunlara rağmen aynı zamanda korkutucudur. İnsan doğası gereği dış çevresinden

gelecek tehlikelere karşı tepkisel olarak ilk korku duygusu geliştirmektedir. Tehdit edici unsurun içten ya da dıştan olması farketmeksizin kontrol altına alınmadığı surette egoya yansiyacak duygu anksiyetedir. Freud kaygıyı toplumsal ya da fiziksel olarak gelebilecek muhtemel tehlikelere karşı bireyi uyarma, uyum sağlayabilme, ve bireyin yaşamını sürdürebilmesi için katkıda bulunan bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Hatta kaygının normal düzeyde seyretmesi yaşamın devam ettirebilmesi için elzem bir durumdur (Geçtan, 1981).

Kişilik yapısı ve insan davranışları üzerinde çalışan fizyolojik ve biyolojik kuramlar her zaman kaygı kavramına değinmiştir. Bilim adamlarının bazılarına göre kaygı kişilik yapılanmasında temel ve hatta oluşan ilk güç, bazılarına göre ise ikincil oluşmuş güç ve kişiliğin gelişmesinde, yapılanmasında, ve davranış oluşturabilmede ortaya çıkan önemli bir etken olarak görülmektedir. Yani kaygı, kuruntu, endişe, korku, üzüntü ve telaş gibi kişi üzerinde baskı oluşturan ve gerilim yaratan bir duygudur (Köknel, 1997).

Kaygı aynı zamanda bir heyecan türü olduğundan tanımı zordur. Fakat kaygının içeriğinde sıkıntı, üzüntü, başarısızlık duygusu, korku, acizyet duygusu, yargılanma, sonucu bilememe gibi heyecanlardan biri ya da birkaçı bulunabilir (Cüceloğlu, 1997).

Kaygı sözcüğü günlük dilde 'endişe' olarak kullanılmaktadır. Türkçeye ise 'anksiyete' olarak geçmiştir.

Kaygının az olması bireyin performansını olumlu yönde etkilerken, fazla olması durumunda bireyin performansı olumsuz etkilenecek kişinin başarısızlığa doğru yönelmesini ve özsaygısının düşmesine sebep olmaktadır. Kaygı bireyin yaşamını olumsuz yönde etkiliyorsa ve kaygı süresi ve şiddeti aşırıysa bu kaygının patolojik boyutta olduğunu göstermektedir (Fidanoğlu,2006).

Kaygı nesnesi bulunmayan bir duygusu olması sebebiyle korkudan ayrılmaktadır. Korkunun nesnesi ise bir olay veya bir insandır (Budak, 2000).

Kaygının fizyolojik, davranışsal ve özel olmak üzere üç adet göstergesi bulunmaktadır. Kaygı ile ilgili yapılan araştırmalarda en büyük sorun ise bu üç gösterge arasındaki bağlantı kopukluğudur (Weanar, 2003).

Cattell ve Scheier çalışmalarında ilk kez kaygının iki farklı durumdan kaynaklandığını, yaptıkları çalışmalar sonucunda kaynaklandıkları durumlar bağlamında kaygıyı 'durumluluk' ve 'sürekli' kaygı olarak ikiye ayırmıştır.

1.3.2. Kaygının Nedenleri

Korku meydana getiren bir uyarana ilgili bilinçaltına atılmış bir anı kaygı sebeplerinden biri olabilir. İnsanlar korkularını ve korkuyu öğrendiği durumu unutma eğilimi gösterirler. Korkuyu oluşturan sebepler çocukluk döneminde yaşananların saklandığı, geri getirmenin çok zor olduğu hafıza ile bağlantılı olarak bilinçaltında saklanmaktadır. Yaşanmış bazı olaylar kabul edilemeyip reddedilmekteyken bazıları ise bastırılmaktadır. Kişide, yaşadıkları dolayısıyla öğrendiği fakat hatırlamadığı korkuların benzeri bir durumla karşılaştığında sebebi bilinmeyen ve huzursuzluk veren bir kaygı hali meydana gelmektedir (Aktaş, 2009).

Cüceloğlu'na (2005) göre kaygı nedenleri şu şekilde açıklanmıştır;

- 1. Desteğin çekilmesi:** İnsanlar alışmış oldukları çevreden uzaklaştıkça ya da bu çevre dışına çıktıklarında kaygı düzeylerinde artış gözlemlenir. Bunun nedeni ise alışmış oldukları çevredeki destekleri görememelerinden dolayı kaygı duymaya başlamalarıdır.
- 2. Olumsuz bir sonucu beklemek:** İnsanlar olumsuz bir sonuçla karşılaşma olasılığından dolayı kaygı duymaktadırlar.
- 3. İç çelişki:** İnsanların değer verdiği, savunduğu bir fikirle davranışları arasında bir tutarsızlık oluştuğunda ortaya çıkan çelişki sonucu bir gerginlik meydana gelmekte, bu da kişiyi kaygılandırmakta ve mevcut çelişki durumu ortadan kalkana kadar kaygılanma durumu devam etmektedir.
- 4. Belirsizlik:** Gelecekle ilgili bir durumda yeterli bilgiye sahip olmamak ve yaşanması olası durumlarla ilgili tahminde bulunamamak, fikir sahibi olmamak en önemli kaygı sebeplerinden biridir. Ayrıca kişiler geleceğe dair olayların olumsuz sonuçlanacağını bilmektense bu olayları bilmemeyi tercih etmektedir.

Horney'e göre çocuklar için olumsuz anne-baba tutumuyla karşılaşmış olmak onlarda dünyanın güvenilmez bir yer olduğuna dair bir algı geliştirebilmekte ve bu nedenle kaygı durumu meydana gelebilmektedir.

1.3.3. Kaygının Belirtileri

Kaygının çok hafif tedirginlik halinden panik derecesine kadar değişen yoğunluklarda belirtileri olabilir(Öztürk,2008).

Vural(2004)'a göre kaygının belirtileri genel olarak şunlardır:

- Tedirgin ve endişeli yüz ifadesi, muhatara ve ürkeklik
- Sert ve gergin kaslar
- Hareketli ve her zaman müteyakkız olmak
- Vücutlarında ki bazı kısımları ve eşyaları çiğneyip ısırma
- Konuşmada kısmi özür
- İştahsızlık, sık istifra
- Karanlık ve uykudan korkma
- Agresiflik
- Bağımlılık
- Korkudan dolayı sık ağlama

1.3.3.1. Fizyolojik Değişiklikler

Aldığı uyarı sonucu sempatik sinir sisteminin devreye girmesiyle ilgili olan kalp atım hızlanması ve solunumun artması, kan basıncının yükselmesi, yutkunmada güçlük, ağızda kuruluk, bulantı, kusma, sık idrara çıkma, ishal, terleme, baş dönmesi ve baş ağrısı, bayılma, yorgunluk, uykusuzluk ve kas gerginliğini içermektedir(Saban,2010).

Çarpıntı, kan basıncında yükselme, nefes almada zorluk, göğüste sıkışma, terleme, titreme, halsizlik, iştah kaybı, karın ağrısı ve bulantı, kaşınma gibi belirtiler görülebilmektedir(Tükel ve Alkın,2006). Bu belirtiler şu şekilde sıralanabilir;

- Bütün duyular maksimum düzeye gelir.
- Göz bebeklerinin genişlemesiyle göze daha fazla ışık girmesine ve dolayısıyla görüşün keskinleşmesine yardımcı olur.
- Sindirim sistemi durur ve sistemdeki kan, kaslara ve beyine yönelir.
- Kana daha fazla alyuvarın karışmasıyla daha çok oksijenin taşınması sağlanır.
- Mide krampları olur.
- Aşırı bir şekilde panik olur.
- Duygularda yoğunluk yaşanır.
- Hücreler kapasitelerini gereğince kullanamazlar.
- Kaygı sırasında vücutta fazla miktarda oluşan adrenalin öğrenme için gerekli olan protein zincirlerinin oluşumunu olumsuz etkiler.
- Kaygı ve gerginlik damarlarda daralmaya sebep olur.

1.3.3.2.Psikolojik Değişiklikler

Korku, huzursuzluk, güvensizlik, tedirginlik, çaresizlik, çekingenlik, öfke, sinirlilik, depresyon, aşırı gergili, sersemleme, konsantrasyon güçlüğü, başkalarını ve kendini suçlama/eleştirme eğilimi, libidoda azalma, iştahsızlık, kontrolünü kaybetme ve yorgunluk halidir.(Saban,2010).

Bu belirtiler şu şekilde sıralanabilir;

- Sinirli olmak
- Gerilim
- Üzüntü
- Düşük öz saygı
- İlgisiz olmak

- Suçluluk ve utanç
- Ruh halinde değişkenlik
- Yalnızlık
- Yorgunluk
- Çok erken uyuma ve uykuya dalma güçlüğü
- Duygusal olarak patlama
- Davranışlarda saldırganlık
- İştah kaybı veya aşırı yeme
- Titreme
- Kaygı oluşturan durumlardan kaçınma
- Hiçbir şey yapmak istememe hali

1.3.3.3.Bilişsel Değişiklikler

Yaratıcılık ve dikkatin azalması, karar verme ve hatırlama güçlüğü, çevreye karşı olan ilginin azalmasıdır (Saban,2010). Bu belirtiler şu şekilde sıralanabilir;

- Konsantre olma zorluğu
- Karar verme zorluğu
- Unutkanlığın artması
- Kendi kendine tenkit edici düşünceler
- Düşüncelerin çarpıtılması
- Eskiye göre daha katı davranışlar sergileme
- Dikkatin dağınık olması

1.3.4. Kaygı Türleri

ECattel ve Scheir'in çalışmaları neticesinde çeşitli tiplerdeki anksiyete kavramının deneysel kanıtı ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar faktör analizi sonucunda durumluk ve sürekli olmak üzere anksiyetenin iki boyutu olduğunu ortaya koymuşlardır (Speilberger,2013). Anksiyeteyi durumluk ve sürekli kaygı olarak sınıflayan ve onu kişisel özellik olarak değerlendiren Speilberger az sayıdaki bilişsel teorisyenlerdendir (Barlow,2000).

1.3.4.1. Durumluk ve Sürekli Kaygı

Speilberger'e göre (2013) sürekli kaygı kaygı haline eğilimliliği ifade eden kişisel bir durum iken durumluk kaygı geçici duygusal bir durumdur. Ego zayıflığı, şüphecilik, suç eğilimlilik durumluk kaygı boyutuna yüklenen etmenler olarak Speinberger'in araştırmaları sonucunda bulunmuştur. Sürekli kaygı, endişe gerginlik ve otonom sinir sisteminde aktivite artışını içerir ve nispeten kararlı bir kişilik özelliği olarak değerlendirilir. Sürekli kaygısı yüksek olan kişiler sürekli kaygısı düşük olanlara oranla daha tehlikeli ve tehdit edici olarak görme eğilimindedirler. Genel olarak sürekli kaygı düzeyi yüksek kişilerin durumluk kaygıları da yüksek olmaktadır(Barness, Harp ve Jung,2002). Sürekli kaygı tehdit edici olarak algılanmadığı ve stresli olmayan vaziyetlerde düşüktür (Spielberger,1972). Spielberger'in sürekli ve durumluk kaygı modelleri iç ve dış uyaranların, savunma mekanizmalarının ve bilişsel faktörlerin etkileşimi sonucunda kaygı oluşum sürecini açıklamaktadır. Modelde, içsel işaretler (kas veya visseral aktivite) veya dış stresörlerle (şok tehdidi) tetiklenen fizyolojik uyarılma ve tehlike düşüncesi kaygı durumu ile karakterize edilir. İçsel ve dışsal uyaranlar tehlikeli olduğundan daha tehlikeli olarak algılanırsa kaygı oluşur ve bu kaygıyla mücadele için davranışsal ve bilişsel müdafaa süreçleri devreye girer. Sürekli kaygı sık sık geçmişteki durumluk kaygı deneyimlerinin bir yansıması olarak tanımlanır ve ileride de kişinin iç ve dış uyaranları tehdit edici olarak algılamasını sağlayarak durumluk kaygı yaşama yatkınlığını artırır (Grös, Antony, Simms ve Mccabe,2007)

1.3.5. Kaygı Bozuklukları

Kaygının belirli bir düzeyde olması gerekli ve zaruri bir faktör olup hayati önem arz etmektedir. Bireyi tehlike veya tehdit durumları karşısında koruma ve harekete geçirme özelliği bulunan biyolojik bir mekanizmadır. Titreme, gerginlik, baş dönmesi,

çarpıntı, terleme gibi birçok bedensel göstergeleri bulunmaktadır. Ancak kaygı şiddetinin artmasıyla normal düzeyinin üzerinde seyretmesi, bu durumun uzun süre devam etmesi ve kontrolden çıkması kaygı bozukluklarına yol açmaktadır.

Boşanma konusundaki literatür incelendiğinde ise çocukların, gençlerin üzerinde psikolojik birçok etkisi olduğu saptanmıştır. Dabanlı ve Bilir'in (1981) araştırmanın yapıldığı tarihten itibaren en son iki yıl önce boşanmış 98 adet ailenin 3 ila 10 yaşları arasındaki çocukları üzerinde yapmış oldukları çalışmada çocuklar 3-4 yaş, 5-6 yaş ve 8-10 yaş aralıklarında üç gruba ayrılmıştır. Araştırmada çocukların ebeveynleri boşandıktan, araştırmanın yapıldığı tarihe kadar geçen süreç içerisinde baş ağrısı, çok yemek yeme, iştahsızlık, gece işemeleri, uyku bozuklukları, kusmalar, karın ağrıları, konuşmada tutukluk, aşırı bağımlılık, tırnak yeme, baba yoksunluğu, ayrığı inkar etme gibi tepkiler ortaya koydukları gözlenmiştir. Bu tepkilerin ise 3-4 yaş grubundaki çocuklarda daha az, 5-6 yaş grubu çocuklarda ise en fazla gözlemlendiği tespit edilmiştir.

Kelly ve Wallerstein'in (1991) çalışmalarında ise 2-18 yaş arasındaki çocukların 50'sinden fazlasında boşanma sonrası ayrılık ve kaydı durumlarıyla daha yakından ilgilendikleri tespit edilmiştir (Akt. Aslıhan, 1998).

Öztürk'ün (2006) yapmış olduğu çalışmada ise ebeveyni boşanmamış 9-13 yaş aralığındaki çocukların kaygı düzeyleri ve benlik saygıları ile ebeveyni boşanmış 9-13 yaş aralığındaki çocukların kaygı düzeyleri ve benlik saygıları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda ebeveyni boşanmamış çocukların kaygı düzeyleri ve benlik saygıları ile ebeveyni boşanmış çocukların kaygı düzeyleri ve benlik saygıları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Klinik çalışmalarda ise ayrılma kaygısı bozukluğu konusunda özellikle anne ve çocuk arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Yapılan çalışmalar ayrılma kaygısı yaşayan çocukların annelerinin de kendi annelerinden ayrılma hususunda zorluklar yaşadıklarını göstermiştir. Bu konudaki görüş ise bu durumun nesiller arası aktarılan bağımlı kişilik yapısı olabileceğine yöneliktir. Araştırmada ayrılma kaygısı bozukluğu riski bulunan çocukların anneleri ile de çalışmalar yapılmış, annelerin %78'inin ise duygu durum bozukluğu, %47'sinin yaygın kaygı bozukluğu, %15'inin travma sonrası stres bozukluğu ve %5'inin ise agorafobi bulunduğu tespit edilmiştir (Mukaddes, 2001).

BÖLÜM 2: YÖNTEM

Bu bölümde uygulanan araştırma modeli, araştırma evreni, veri toplama araçları ile verilerin çözümlemesi bulunmaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın modeli olarak; İstanbul ili özel okullarından oluşan ebeveyni boşanmış ve ebeveyni evli öğrencilerin benlik algısı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi olduğundan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri; geçmişte ya da mevcutta var olan durumu var olduğu şekliyle anlatmayı amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu edilen vakıa, kişi veya nesneyi öznel şartlarında olduğu gibi tanımlanmayı amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2010).

2.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni İstanbul ili özel okullarından oluşan öğrencileri kapsamaktadır. Araştırmanın örnekleme Aralık 2017 - Ocak 2018 tarihleri arasında İstanbul İlinde çeşitli özel okullarda ve etüd merkezlerinde öğrenim gören 14-18 yaş arası ebeveyni boşanmış ve boşanmamış öğrencilerden oluşturmaktadır. Örneklem ise bu öğrencilerin seçkisiz olarak 70'i boşanmış ailelerin, 74'ü boşanmamış ailelerden gelen 75'i kız, 69'u erkek olmak üzere toplam 144 kişilik örneklemden oluşmaktadır. Okulların Rehberlik Servislerinden yardım alınarak örneklem grubundaki anne babası boşanmış öğrenciler tespit edilmiştir. Bu gruptaki öğrencilere, “Benlik Algısı Ölçeği”, “Durumluluk- Sürekli Kaygı Ölçeği uygulanacaktır. Bu bireylere, çalışmanın nihai amacı hakkında bilgi verilmiş ve katılmaya gönüllü olan öğrenciler çalışmaya alınmıştır.

2.3. Verilerin Toplanma Araçları

Araştırmada veriler, bireylere ait bilgilerin öğrenilmesi için araştırmacı tarafından amaçlarına uygun olarak hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, benlik algısı düzeylerinin belirlenmesi için “Benlik Algısı Ölçeği” ve kaygı düzeylerini belirlemek içinde “Sürekli Kaygı Durumu Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bilgi formunda (bireylerin; cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyleri, ebeveynlerinin evli olma ya da boşanma durumu, süreleri gibi) sorular yer almaktadır (EK- Kişisel Bilgi Formu). Hazırlanan bu formla bireylerin benlik algısı ve kaygı düzeylerine etki edebileceği düşünülen değişkenlerle ilgili bilgi toplamak amaçlanmıştır.

2.3.2. Benlik Algısı Ölçeği

Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri toplam 58 maddeden oluşmaktadır. Envanter ile benlik saygısına ilişkin toplam puan elde edilmektedir. Envanterin beş alt ölçeği bulunmaktadır. Bu alt ölçekler sırasıyla:

1. Genel benlik saygısı (26 madde),
- 2.Okul- akademik benlik saygısı (8 madde),
3. Sosyal benlik saygısı (8 madde),
4. Aile ve eve ilişkin benlik saygısı (8 madde),
5. Yalan (8 madde) alt ölçeğidir.

Ölçek son olarak Pişkin (1996) tarafından Türkçe' ye uyarlanmıştır. Ayrıca envanterin envanterin kısa formu da bulunmaktadır. Bu kısa form genel benlik saygısını ölçmektedir (Pişkin, 1997). Araştırmada “Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri”nin kısa formu kullanılmıştır. Kısa form benlik saygısı ile ilgili liderlikpopülerlik, anne-baba-aile, kendini küçümseme, kaygı ve atılganlık gibi faktörleri kapsayan 25 maddeden oluşmaktadır. Bu araştırma da envanterin, genel benlik saygısı puanı dikkate alınmıştır. Coopersmith Benlik Algısı Ölçeğinin güvenirlik katsayısı 0.88 ve 0.70 olarak tespit edilmiştir.

2.3.3. Süreklilik Kaygı Durumu Ölçeği

Sürekli Kaygı Ölçeği kaygı yatkinlığının yanı sıra kalıcı bireysel farklılıklar ölçmeyi amaçlar. Ölçek toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Çocuğun genellikle nasıl hissettiğini ve bu hislerin oluş sıklığına göre değerlendirme yapmaktadır. Ölçekten alınacak puanlar 20-60 arasındadır, puanların artışı sürekli kaygıdaki artış ifade etmektedir. Türkçe güvenirlik ve geçerlilik çalışması Özusta (1995) tarafından yapılmıştır. .

2.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan veriler Aralık 2017 - Ocak 2018 tarihleri arasında özel okulda yüz yüze görüşme yoluyla elde edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilere sırasıyla; Kişisel Bilgi Formu (KBF), Benlik Algısı Ölçeği ve Süreklilik Kaygı Durumu Ölçeği verilmiştir. Uygulamalar 30 dakika sürmüştür ve araştırmacı tarafından yapılmıştır.

2.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmada toplanan anket cevapları SPSS for Windows 22.00 programı kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmada kullanılan 2 adet ölçeğin cronbach's alpha değerleri hesaplanmış, ölçeklerden hesaplanan ortalama değerler arasında korelasyon analizi uygulanmıştır. Lineer regresyon analizi ise, Benlik saygısı ölçeğinden elde edilen bağımlı değişkeni yordayıcı değişkenleri tespit edebilmek amacıyla uygulanmıştır. Demografik değişkenlere göre ise; t testi ve Tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.

2.5.1. Independent (Bağımsız örneklem) Sample T Testi

Bağımsız grup t testi (Independent Samples t Test) her bir alt gözenek (örneğin kız ve erkek grupları) normal dağılım özelliği gösterdiğinde ($N_1 > 30$; $N_2 > 30$) iki aritmetik ortalama arasındaki farkın manidarlığını test etmede kullanılan parametrik bir tekniktir (Otrar, 2017).

2.5.2 Anova

Karşılaştırması yapılacak gruplar arasındaki farkın belirlenmesinde ve grup sayısının ikiden fazla olması durumunda kullanılan istatistik yöntemlerden biri varyans analizidir (Kayri, 2009). Ancak, varyans analizinin yapılabilmesi için bir takım varsayımlar gerekmektedir (Winer, 1971). Varyans analizi ile gruplar arasındaki farkın manidarlığı incelenmektedir. Parametrik bir test istatistiği olan ANOVA, toplanabilirlik özelliği ile kuadratik bir form niteliği taşımaktadır (Ferguson, 1981). Bu analiz, genel anlamda bir farkın olup olmadığını tespit etmeye çalışırken, farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını araştırmamaktadır.

Gruplar arası farklılığın olduğu durumda, bu farklılığın kaynaklandığı grubu tespit eden istatistik post-hoc olarak bilinir (Köklü, 2006)

2.5.2.1. Tukey testi

Bonferroni gibi sık kullanılan bir teknik olan Tukey testi gruplardaki örneklem sayılarının eşit olmasını gerektirmektedir. Eşit örneklem gruplarına ait ortalamalar arasındaki farkların test edilmesinde kullanılır. Gosset tarafından geliştirilmiş ve bir örneklem dağılımı olan q dağılımına dayanmaktadır. Tukey testini kullanırken standart hatanın hesaplanmasında iki temel kural bulunmaktadır. Bunlar:

1. Temel etkinin kaynağı araştırılırken temel etkiye ait hata kareler ortalaması dikkate alınarak bu değer karşılaştırılan ortalamaları elde etmek için bölünen değere bölünerek q değeri bulunur çizelgeden elde edilen q değeri ile karşılaştırılır.
2. Ortak etkinin kaynağı araştırılırken hangi ortalamalar arasındaki farkın manidarlığı test ediliyorsa hem o değişkenin temel etkisine hem de ortak etkiye ait hata terimleri birlikte dikkate alınır.

2.5.2.2. Bonferroni testi

Student t istatistiği üzerine kurulu olan Bonferroni metodu, yaygın kullanılan bir çoklu karşılaştırma testi olup, “eşit örneklem sayısı” ilkesini gerektirmemektedir (Miller, 1969; akt. Kayri, 2009). Tukey HSD'nin grup ortalama puanları arasında anlamlı fark belirlediği grup ya da grupları, Scheffe ve Bonferroni de aynı şekilde belirlemektedir.

Tablo 1

Cronbach's Alpha Değerleri İçin Bir Sınıflama

Cronbach's Alpha	Yorumu
0,80-1.00 Arası	Yüksek Güvenilirlik
0,60-0,80 Arası	Oldukça güvenilir
0,40-0,60 Arası	Güvenilirlik düşük
0,40 dan aşağısı	Güvenilir değil

Kaynak: Kalaycı Şeref 'SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri' Asil Yayın Dağıtım ,Ankara 2006, s.405.

Bir ölçeğin geçerliliği ise o ölçeğin ölçmek istediği değişkeni ne derece ölçtüğüne ilişkindir. Geçerlilik testinin güvenilirlik testinde olduğu gibi dayandığı belli bir katsayı yoktur. Bu nedenle geçerlilik testi kuramsal analizlerle yapılmaktadır.

Tablo 2

Araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlik değerleri

Ölçek	Madde adedi	Cronbach's Alpha
Benlik	25	,789
Kaygı	40	,767
Durumluluk	17	,791
Sürekli kaygı	23	,757

Araştırmada kullanılan ölçeklerde cronbach's alpha değerleri (.60-.80) arası değerlerde bulunduğundan 2 ölçekte de oldukça güvenilir seviyede bir güvenilirlik değeri elde edilmiştir. 25 maddeli Benlik Saygısı ölçeğinde güvenilirlik katsayısı (.789) bulunmuştur. Kaygı ölçeğinde ise 40 maddeden hesaplanan ölçeğin toplam güvenilirlik değeri (.767) olduğu tespit edilmiştir. Sürekli kaygı boyutunda 17 maddeden güvenilirlik katsayısı (.791), 23 maddeden sürekli kaygı boyutunun güvenilirliği (.757) bulunmuştur.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan bireylere sunulan; Benlik Algısı Ölçeği, Sürekli ve Durumluk Kaygı Durumu Ölçeğinden toplanan veriler ile kişisel bilgi formu üzerinden elde edilen verilere yer verilmiştir.

3.1. Bireylerin Demografik Değişkenlerinin Betimleyici İstatistikleri

Aralık 2017 - Ocak 2018 tarihleri arasında ortaokul öğrencileri arasında uygulanan ölçek çalışması için 150 öğrenci ile ölçek yapılmıştır. Ancak yapılan inceleme sonucunda 6 adet ölçeğin doldurma oranı çok düşük olduğundan değerlendirme dışı tutulmuştur. Böylelikle katılımcı sayısı 144 olarak belirlenmiştir.

Tablo 3
Katılımcıların Demografik Özellikleri

		n	%
Yaş	14	42	29,2%
	15	20	13,9%
	16	36	25,0%
	17	36	25,0%
	18	10	6,9%
Sınıf	7	24	16,7%
	8	12	8,3%
	9	26	18,1%
	10	22	15,3%
	11	32	22,2%
	12	28	19,4%
Cinsiyet	Kadın	75	52,1%
	Erkek	69	47,9%
Şu andaki akademik başarı durumunuz	Çok başarılıyım	15	10,4%
	Oldukça başarılıyım	50	34,7%
	Biraz/kısmen başarılıyım	61	42,4%
	Çok az başarılıyım	14	9,7%
	Hiç başarılı değilim	4	2,8%
Ailenizin ortalama aylık gelirini belirtiniz	0TL – 500 TL	1	0,8%
	500TL – 1.000TL	6	4,7%
	1.000 – 2.000 TL	24	18,6%
	2.000 – 5.000 TL	67	51,9%
	5.000 TL ve üstü	31	24,0%

Katılımcıların %29,2 çoğunluğu 14 yaşındadır. En fazla oran bu grupta bulunmaktadır. 11. Sınıfta olanlar, öğrenim görülen sınıf ile ilgili kategoride en yüksek orandadır ve katılımcıların %52,1'i kızdır. Akademik başarı durumlarında, kendini kısmen/biraz başarılı olarak görenlerin oranı %42,4'tür. Ailelerinin ortalama gelirlerine bakıldığında, 2.000 – 5.000 TL gelire sahip olanlar, %51,9 ile en fazla orandadır.

Tablo 4
Katılımcıların Demografik Özellikleri (1)

		n	N %
Günlük yaşam içerisinde, diğer insanlara ne kadar ihtiyaç duyarsınız	Çok ihtiyaç duyarım	24	16,8%
	Biraz ihtiyaç duyarım	103	72,0%
	Hiç ihtiyaç duymam	16	11,2%
Bir sorun ile karşılaştığımızda en çok kimden yardım görürsünüz	Ailemden	61	44,5%
	Annemden	29	21,2%
	Babamdan	4	2,9%
	Öğretmenlerimden	1	0,7%
	Arkadaşlarımdan	30	21,9%
	Hiç kimseden	12	8,7%
Arkadaşlarımızla aranız nasıl	Çok iyi	93	65,0%
	İyi	37	25,9%
	Orta	11	7,7%
	Kötü	2	1,4%
Yakın arkadaş sayınız	Hiç yok	6	4,2%
	1-3 arası	53	37,1%
	4-6 arası	51	35,7%
	7-9 arası	13	9,1%
	10 ve üstü	20	14,0%
Anne ve babanızın evlilik durumu	Devam ediyor	74	51,4%
	Boşandılar	62	43,1%
	Boşanmadılar ama ayrı	8	5,6%
Kiminle beraber yaşıyorsunuz	Annem ve babamla	77	53,8%
	Annemle	50	35,0%
	Babamla	14	9,8%
	Yakın akrabalarımla	2	1,4%

Günlük yaşamda, diğer insanlara ne kadar ihtiyaç duyarsınız sorusuna katılımcılar, %72 oranında biraz ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Bir sorun ile karşılaştıklarında ise, en fazla oranda ailelerinden yardım gördüklerini belirtmişlerdir. Arkadaşları ile arasının çok iyi olduğunu dile getirenler %65, iyi olduğunu dile getirenler ise %25,9 oranındadır.

1 – 3 arası yakın arkadaşı olduğunu dile getirenler %37,1 oranındadır. 4 – 6 yakın arkadaşı olduğunu dile getirenler de %35,7 oranındadır.

Katılımcı öğrencilerin %51,4'ünün anne – babası halen evlidir. Boşananların oranı ise %35'tir. Anne – babasıyla birlikte yaşayanlar %53,8 ile en fazla orandadır. Yalnız annesiyle yaşayanların oranı %35'tir.

Tablo 5
Katılımcıların Demografik Özellikleri (2)

		n	N %
Kaç kardeşiniz var	Kardeşim yok	25	17,4%
	1	59	41,0%
	2	31	21,5%
	3 veya daha fazla	29	20,1%
Annenizle ilişkiniz nasıl	Çok iyi	108	76,1%
	İyi	25	17,6%
	İyi değil	8	5,6%
	Hiç iyi değil	1	0,7%
Babanızla ilişkiniz nasıl	Çok iyi	73	52,5%
	İyi	46	33,1%
	İyi değil	12	8,6%
	Hiç iyi değil	8	5,8%
Anne babanız boşandı (ayrıldı) ise boşanalı (ayrılalı) ne kadar oldu	6-10yıl	14	61 %
	11-15	9	39,%
Anne ve babanız boşandı (ayrıldı) ise onları ne kadar sıklıkla görüyorsunuz (anne)	Her gün görüyorum	59	79,7%
	Haftada bir kez	6	8,1%
	Ayda bir görüyorum	3	4,1%
	Hiç görmüyorum	6	8,1%
Anne ve babanız boşandı (ayrıldı) ise onları ne kadar sıklıkla görüyorsunuz (baba)	Her gün görüyorum	26	35,1%
	Haftada bir kez	19	25,7%
	İki haftada bir görüyorum	6	8,1%
	Ayda bir görüyorum	7	9,5%
	Yılda birkaç kez	10	13,5%
	Hiç görmüyorum	6	8,1%
Nasıl bir aile düzeni içinde yaşıyorsunuz	Ailem ile yaşamıyorum	3	2,2%
	Sevgi ve saygının olduğu	93	66,9%
	Ara sıra tartışmanın ve geçimsizliğin olduğu bir ailede	34	24,5%
	Sürekli bir tartışmanın ve geçimsizliğin olduğu ailede	7	5,0%
	Başka	2	1,4%
Ailenizle kurduğunuz ilişkilerden ne derece memnunsunuz	Hiç memnun değilim	3	2,1%
	Az memnunum	8	5,6%
	Orta derecede	24	16,7%
	Memnunum	54	37,5%
	Çok memnunum	55	38,2%

%41 oranında katılımcı öğrencinin yalnızca 1 kardeşi vardır. Anneleri ile ilişkilerinin nasıl olduğu sorulduğunda, katılımcıların %76,1'i çok iyi, %17,6'sı iyi olduğunu dile getirmiştir. Babaları ile ilişkilerini ise %52,5 oranında çok iyi, %33,1 oranında ise iyi olarak nitelendirmişlerdir.

Anne ve babası ayrılanların %79,7'si annesini hergün görmektedir. Babalarını hergün görenlerin oranı %35,1'dir.

Nasıl bir aile düzeninde yaşadıkları sorulduğunda, %66,9 oranında sevgi ve saygının olduğu bir ailede yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Katılımcı öğrencilerin %38,2'si aileleriyle kurdukları ilişkiden çok memnun olduğunu, %37,5'i ise memnun olduğunu dile getirmiştir.

Tablo 6
Katılımcıların Demografik Özellikleri (3)

		n	N %
Kaç kardeşiniz var	Kardeşim yok	25	17,4%
	1	59	41,0%
	2	31	21,5%
	3 veya daha fazla	29	20,1%
Annenizle ilişkiniz nasıl	Çok iyi	108	76,1%
	İyi	25	17,6%
	İyi değil	8	5,6%
	Hiç iyi değil	1	0,7%
Babanızla ilişkiniz nasıl	Çok iyi	73	52,5%
	İyi	46	33,1%
	İyi değil	12	8,6%
	Hiç iyi değil	8	5,8%
Anne babanız boşandı (ayrıldı) ise boşanalı (ayrılalı) ne kadar oldu	6-10 yıl	14	61 %
	11-15	9	39,%
Anne ve babanız boşandı (ayrıldı) ise onları ne kadar sıklıkla görüyorsunuz (anne)	Her gün görüyorum	59	79,7%
	Haftada bir kez görüyorum	6	8,1%
	Ayda bir görüyorum	3	4,1%
	Hiç görmüyorum	6	8,1%
Anne ve babanız boşandı (ayrıldı) ise onları ne kadar sıklıkla görüyorsunuz (baba)	Her gün görüyorum	26	35,1%
	Haftada bir kez görüyorum	19	25,7%
	İki haftada bir görüyorum	6	8,1%
	Ayda bir görüyorum	7	9,5%
	Yılda birkaç kez görüyorum	10	13,5%
	Hiç görmüyorum	6	8,1%
Nasıl bir aile düzeni içinde yaşıyorsunuz	Ailem ile yaşamıyorum	3	2,2%
	Sevgi ve saygının olduğu bir ailede	93	66,9%
	Ara sıra tartışmanın ve geçimsizliğin olduğu bir ailede	34	24,5%
	Sürekli bir tartışmanın ve geçimsizliğin olduğu ailede	7	5,0%
	Başka	2	1,4%
Ailenizle kurduğunuz ilişkilerden ne derece memnunsunuz	Hiç memnun değilim	3	2,1%
	Az memnunum	8	5,6%
	Orta derecede memnunum	24	16,7%
	Memnunum	54	37,5%
	Çok memnunum	55	38,2%

%41 oranında katılımcı öğrencinin yalnızca 1 kardeşi vardır. Anneleri ile ilişkilerinin nasıl olduğu sorulduğunda, katılımcıların %76,1'i çok iyi, %17,6'sı iyi olduğunu dile getirmiştir. Babaları ile ilişkilerini ise %52,5 oranında çok iyi, %33,1 oranında ise iyi olarak nitelendirmişlerdir.

Anne ve babası ayrılanların %79,7'si annesini hergün görmektedir. Babalarını hergün görenlerin oranı %35,1'dir.

Nasıl bir aile düzeninde yaşadıkları sorulduğunda, %66,9 oranında sevgi ve saygının olduğu bir ailede yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Katılımcı öğrencilerin %38,2'si aileleriyle kurdukları ilişkiden çok memnun olduğunu, %37,5'i ise memnun olduğunu dile getirmiştir.

Tablo 7
Katılımcıların Demografik Özellikleri (4)

		n	N %
Anne hayatiyeti	Anneniz: Sağ	140	100,0%
	Vefat	0	0,0%
Anne özlük	Öz	137	99,3%
	Üvey	1	0,7%
Baba hayatiyeti	Anneniz: Sağ	138	97,9%
	Vefat	3	2,1%
Baba özlük	Öz	133	97,1%
	Üvey	4	2,9%
Anne öğrenim durumu	Okur - yazar değil	2	1,4%
	İlkokul mezunu	22	15,8%
	Ortaokul mezunu	32	23,0%
	Lise mezunu	49	35,3%
	Üniversite-Yüksekokul mezunu	31	22,3%
	Yüksek Lisans-Doktora mezunu	3	2,2%
Baba öğrenim durumu	Okur - yazar değil	2	1,4%
	İlkokul mezunu	12	8,7%
	Ortaokul mezunu	34	24,6%
	Lise mezunu	60	43,5%
	Üniversite-Yüksekokul mezunu	26	18,8%
	Yüksek Lisans-Doktora mezunu	4	2,9%
Anne yaş grubu	31-35	15	11,1%
	36-40	65	48,1%
	41-45	35	25,9%
	46-50	20	14,8%
Baba yaş grubu	36-40	34	25,8%
	41-45	46	34,8%
	46-50	33	25,0%
	51-55	19	14,4%

Tamamının annesi sağ olan katılımcı öğrencilerden yalnızca 1 öğrencinin annesi öz değildir. Babası vefat etmiş olanlar 2 öğrencidir. Babası üvey olanlar ise 4 öğrencidir. Katılımcı öğrencilerin annelerinin %35,3'ü lise mezunu, babalarının ise %43,5'i lise mezunudur.

Anneler, %48,1 oranında 36 – 40 yaş grubundadır. 41 – 45 yaş grubu, babalarda %34,8 ile en fazla orandadır.

3.2. Araştırmada Kullanılan Değişkenler Arasında Uygulanan Regresyon Ve Korelasyon Analizleri

Tablo 8

Ölçek Alt Boyutları Arasında Tüm Gruplar Toplamında Uygulanan Korelasyon Analizi

No	Değişkenler	1	2	3	4
1	Benlik Saygısı	1			
2	Kaygı	-,725**	1		
3	Durumluluk	-,608**	,924**	1	
4	Sürekli kaygı	-,720**	,929**	,717**	1

Pearson korelasyon *p<0,05 **p<0,01

Araştırma kapsamında kullanılan Benlik saygısı ve Kaygı ölçeği ve alt boyutlar arasında boşanmış ve birlikte yaşayan ayırımı yapılmadan tüm katılımcı öğrencilerde uygulanan korelasyon analizinde Benlik saygısı ile Kaygı ölçeği arasında bulunan korelasyon katsayısı ($r = -.725$; $p < .05$) ters yönlü ve anlamlıdır. Buna göre yapılan analizler sonucunda araştırma grubunda çocuklarda kaygı puanı yükselirse benlik saygı düşer. Benzer şekilde durumluluk kaygı puanı ile benlik saygısı arasında hesaplanan korelasyon katsayısı ($r = -.608$; $p < .05$) ve sürekli kaygı puanı ile benlik saygısı arasında hesaplanan korelasyon katsayısı ($r = -.720$; $p < .05$) her ikisi de ters yönlü ve anlamlıdır. Buna göre katılımcu öğrenciler arasında durumluluk kaygı ve sürekli kaygı puanları yükseldiğinde benlik saygısı puanlarının da azalma gösterdiği ifade edilebilir.

Tablo 9

Ölçek Alt Boyutları Arasında Sadece Birlikte Yaşayan Ebeveynlerde Uygulanan Korelasyon Analizi

No	Değişkenler	1	2	3	4
1	Benlik Saygısı	1			
2	Kaygı	-,707**	1		
3	Durumluluk	-,623**	,915**	1	
4	Sürekli kaygı	-,661**	,933**	,709**	1

Pearson korelasyon *p<0,05 **p<0,01

Araştırma kapsamında kullanılan Benlik saygısı ve Kaygı ölçeği ve alt boyutlar arasında ebeveynleri birlikte yaşayan katılımcı öğrencilerde uygulanan korelasyon analizinde benlik saygısı ile kaygı ölçeği arasında bulunan korelasyon katsayısı ($r = -.707$; $p < .05$) ters yönlü ve anlamlıdır. Buna göre araştırmanın yapıldığı örneklem grubundaki çocuklarda kaygı puanı yükselirse benlik saygısı düşer. Benzer şekilde durumluluk kaygı puanı ile benlik saygısı arasında hesaplanan korelasyon katsayısı ($r = -.623$; $p < .05$) ve sürekli kaygı puanı ile benlik saygısı arasında hesaplanan korelasyon katsayısı ($r = -.661$; $p < .05$) her ikisi de ters yönlü ve anlamlıdır. Araştırmanın yapıldığı örneklem grubundaki durumluluk kaygı ve sürekli kaygı puanları yükseldiğinde benlik saygısı puanlarının da azalma göstereceği söylenebilir.

Tablo 10

Ölçek Alt Boyutları Arasında Sadece Ayrı/Boşanmış Ebeveynlerde Uygulanan Korelasyon Analizi

No	Değişkenler	1	2	3	4
1	Benlik Saygısı	1			
2	Kaygı	-,733**	1		
3	Durumluluk	-,589**	,928**	1	
4	Sürekli kaygı	-,759**	,929**	,725**	1

Pearson korelasyon *p<0,05 **p<0,01

Araştırma kapsamında kullanılan Benlik saygısı ve Kaygı ölçeği ve alt boyutlar arasında ebeveynleri birlikte yaşayan katılımcı öğrencilerde uygulanan korelasyon analizinde Benlik saygısı ile Kaygı ölçeği arasında bulunan korelasyon katsayısı ($r = -.733$; $p < .05$) ters yönlü ve anlamlıdır. Buna göre araştırma grubundaki çocuklarda kaygı puanı yükselirse benlik saygısı düşer. Benzer şekilde durumluluk kaygı puanı ile benlik saygısı arasında hesaplanan korelasyon katsayısı ($r = -.589$; $p < .05$) ve sürekli kaygı puanı ile Benlik saygısı arasında hesaplanan korelasyon katsayısı ($r = -.759$; $p < .05$) her ikisi de ters yönlü ve anlamlıdır. Buna göre seçilen örnekleme durumluluk kaygı ve sürekli kaygı puanları yükseldiğinde benlik saygısı puanlarının da azalma göstereceği söylenebilir.

Ebeveynleri ayrı yaşayan /boşanmış çocuklarda kaygı puanı ile benlik saygısı arasından hesaplanan korelasyon puanı ($-.733$), ebeveynleri birlikte yaşayan çocuklarda hesaplanan korelasyon puanından ($-.707$) daha yüksektir. Buna göre yapılan analizler sonucunda araştırma grubunda ebeveynleri ayrı yaşayan çocuklarda kaygı düzeylerinin yükselmesi benlik saygısı puanlarını ebeveynleri birlikte yaşayanlara göre daha fazla düşürmektedir.

Tablo 11

Ebeveyni Birlikte ve Ayrı/Boşanmış Çocuklarda Kaygı'nın Benlik Saygısına Etkisi

Model	Ebeveyn birliktelik durumu	Değişkenler	Regresyon katsayıları		Standart regresyon katsayıları	t	P	R ²
			B	SE				
1	Birlikte yaşıyor	Kaygı	-,341	,044	-,707	-7,810	,000**	%50.0
	Ayrı yaşıyor/boşanmış	Kaygı	-,343	,043	-,733	-7,922	,000**	%53.8
2	Birlikte yaşıyor	Durumluluk	-,282	,044	-,623	-6,364	,000**	%38.8
	Ayrı yaşıyor/boşanmış	Durumluluk	-,255	,047	-,589	-5,408	,000**	%34.7
3	Birlikte yaşıyor	Sürekli kaygı	-,287	,039	-,661	-7,271	,000**	%43.7
	Ayrı yaşıyor/boşanmış	Sürekli kaygı	-,335	,036	-,759	-9,326	,000**	%57.6

Bağımlı değişken: Benlik Saygısı R²:Rsquare SE:Standart hata 1: Lineer regresyon analizi

Araştırma kapsamında kullanılan Benlik saygısı ve Kaygı ölçeği ve alt boyutlar arasında ebeveynleri birlikte yaşayan katılımcı öğrencilerde ve ebeveynleri birlikte yaşamayan /boşanmış öğrencilerde 3 ayrı model şeklinde analiz edilmiştir.

İlk modelde ebeveynleri birlikte yaşayan ve ayrı yaşayan/boşanmış öğrencilerde kaygı değişkeninin total olarak benlik saygısı değişkenini etkilemesi modellenmiştir. Buna göre yapılan analizler sonucunda araştırma grubunda ebeveynleri birlikte yaşayan öğrencilerin kaygı puanlarının (-.341; $p<.05$) benlik saygısını ters yönlü olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Bu modelde benlik saygısı değişkeni kaygı değişkeni tarafından % 50 oranında açıklanabilmiştir. İlk modelde ebeveynleri ayrı/boşanmış yaşayan öğrencilerin kaygı puanlarının (-.343; $p<.05$) benlik saygısını ters yönlü olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Bu modelde benlik saygısı değişkeni kaygı değişkeni tarafından % 53.8 oranında açıklanabilmiştir. Araştırma grubundaki ebeveyni ayrı yaşayan öğrencilerde kaygı puanı benlik saygısını (%53.8), ebeveyni birlikte yaşayanlara göre (%50) daha yüksek oranda etkilemektedir.

İkinci modelde ebeveynleri birlikte yaşayan ve ayrı yaşayan/boşanmış öğrencilerde durumluluk kaygı değişkeninin total olarak Benlik saygısı değişkenini etkilemesi modellenmiştir. Buna göre yapılan analizler sonucunda araştırma grubunda ebeveynleri birlikte yaşayan öğrencilerin durumluluk kaygı puanlarının (-.282; $p<.05$) benlik saygısını ters yönlü olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Bu modelde benlik saygısı değişkeni durumluluk kaygı değişkeni tarafından % 38.8 oranında açıklanabilmiştir. İkinci modelde ebeveynleri ayrı/boşanmış yaşayan öğrencilerin durumluluk kaygı puanlarının (-.255; $p<.05$) benlik saygısını ters yönlü olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Bu modelde benlik saygısı değişkeni durumluluk kaygı değişkeni tarafından % 34.7 oranında açıklanabilmiştir. Araştırma grubundaki ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerde durumluluk kaygı puanı benlik saygısını (%38.8), ebeveyni ayrı/boşanmış yaşayanlara göre (%34.7) daha yüksek oranda etkilemektedir.

Üçüncü modelde ebeveynleri birlikte yaşayan ve ayrı yaşayan/boşanmış öğrencilerde sürekli kaygı değişkeninin total olarak Benlik saygısı değişkenini etkilemesi modellenmiştir. Buna göre yapılan analizler sonucunda araştırma grubunda ebeveynleri birlikte yaşayan öğrencilerin sürekli kaygı puanlarının (-.287; $p<.05$) benlik saygısını ters yönlü olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Bu modelde benlik saygısı değişkeni sürekli kaygı değişkeni tarafından % 38.8 oranında açıklanabilmiştir. İkinci modelde ebeveynleri ayrı/boşanmış yaşayan öğrencilerin sürekli kaygı puanlarının (-.335; $p<.05$) benlik saygısını ters yönlü olarak etkilediği anlaşılmaktadır. Bu modelde benlik saygısı değişkeni sürekli kaygı değişkeni tarafından % 43.7 oranında açıklanabilmiştir.

Araştırma grubundaki ebeveyni ayrı/boşanmış yaşayan öğrencilerde sürekli kaygı puanı benlik saygısını (%57.6), ebeveyni birlikte yaşayanlara göre (%43.7) daha yüksek oranda etkilemektedir.

3.3. Ebeveynlerin Birlikte Ya Da Ayrı/Boşanmış Olma Durumuna Göre Uygulanan Hipotez Testleri

Tablo 12

Ebeveyn Birlikteliğine Göre Kaygı Ve Benlik Saygısı Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Ebeveyn birlikteliği	N	AO	SS	t	p
Kaygı	Birlikte yaşıyorlar	63	43,0317	8,45237	-1,477	,142
	Ayrı yaşıyor/boşanmış	56	45,6161	10,61003		
Durumluluk	Birlikte yaşıyorlar	66	39,9091	9,01747	-2,775	,048*
	Ayrı yaşıyor/boşanmış	57	43,1754	11,37372		
Sürekli kaygı	Birlikte yaşıyorlar	70	45,9571	9,40311	-1,261	,210
	Ayrı yaşıyor/boşanmış	66	48,1667	10,92574		
Benlik Saygısı	Birlikte yaşıyorlar	74	15,9054	4,06512	1,465	,145
	Ayrı yaşıyor/boşanmış	70	14,8286	4,71191		

AO:aritmetik ortalama SS:Standart sapma t:independent test tablo değeri p:test olasılık düzeyi

Ebeveyn birlikteliğine göre kaygı ve benlik saygısı puanlarının karşılaştırılması bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir.

Kaygı ölçeği toplam puanında test olasılık değeri ($p > .05$) bulunduğundan gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Yani ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin kaygı puanı (43.03) ile ayrı/boşanmış öğrencilerin kaygı puanı (45.61) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. Kaygı ölçeği alt boyutu olan durumluluk değişkeninde test olasılık değeri ($p < .05$) bulunduğundan gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Ortalamalara bakıldığında ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin durumluluk kaygı puanı (39.90), ayrı/boşanmış öğrencilerin kaygı puanından (43.17) yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Kaygı ölçeği alt boyutu olan sürekli kaygı değişkeninde test olasılık değeri ($p > .05$) bulunduğundan gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Yani ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin sürekli kaygı puanı (45.95) ile ayrı/boşanmış öğrencilerin kaygı puanı (48.16) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Benlik saygısı değişkeninde test olasılık değeri ($p>.05$) bulunduğundan gruplar arasından anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Yani ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin benlik saygısı puanı (15.90) ile ayrı/boşanmış öğrencilerin kaygı puanı (14.82) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür.

Tablo 13

Cinsiyet Ayırımı Yapılarak Ebeveyn Birlikteliğine Göre Kaygı ve Benlik Saygısı Puanlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Ebeveyn Birlikteliği	N	AO	SS	t	P
Kadın	Kaygı	Birlikte Yaşıyorlar	32	43,1250	-1,006	,319
		Ayrı Yaşıyor/Boşanmış	30	45,6833		
	Durumluluk	Birlikte Yaşıyorlar	34	40,6471	-,936	,354
		Ayrı Yaşıyor/Boşanmış	30	43,1333		
	Sürekli Kaygı	Birlikte Yaşıyorlar	35	45,9143	-,982	,330
		Ayrı Yaşıyor/Boşanmış	35	48,4571		
	Benlik Saygısı	Birlikte Yaşıyorlar	38	17,0263	2,181	,046*
		Ayrı Yaşıyor/Boşanmış	37	14,9730		
Erkek	Kaygı	Birlikte Yaşıyorlar	31	42,9355	-1,038	,304
		Ayrı Yaşıyor/Boşanmış	26	45,5385		
	Durumluluk	Birlikte Yaşıyorlar	32	39,1250	-1,535	,131
		Ayrı Yaşıyor/Boşanmış	27	43,2222		
	Sürekli Kaygı	Birlikte Yaşıyorlar	35	46,0000	-,778	,440
		Ayrı Yaşıyor/Boşanmış	31	47,8387		
	Benlik Saygısı	Birlikte Yaşıyorlar	36	14,7222	,055	,957
		Ayrı Yaşıyor/Boşanmış	33	14,6667		

AO:aritmetik ortalama SS:Standart sapma t:independent test tablo değeri p:test olasılık düzeyi

Örneklem grubundaki öğrenciler erkek ve kız öğrenci olarak ayrıştırılarak ebeveyn birlikteliğine göre kaygı ve benlik saygısı puanlarının karşılaştırılması bağımsız örneklem t testi ile analiz edilmiştir.

Kız öğrencilerde; ebeveyn birlikteliğine göre kaygı ölçeği toplam puanında test olasılık değeri ($p>.05$) bulunduğundan gruplar arasından anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Yani ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin kaygı puanı (43.12) ile ayrı/boşanmış öğrencilerin kaygı puanı (45.68) arasından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. Kaygı ölçeği alt boyutu olan durumluluk kaygı değişkeninde test olasılık değeri ($p>.05$) bulunduğundan gruplar arasından anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Yani ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin kaygı puanı (40.64) ile

ayrı/boşanmış öğrencilerin kaygı puanı (43.13) arasından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. Kaygı ölçeği alt boyutu olan sürekli kaygı değişkeninde test olasılık ($p>.05$) bulunduğundan gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir.

Yani ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin sürekli kaygı puanı (45.91) ile ayrı/boşanmış öğrencilerin kaygı puanı (48.45) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. Benlik saygısı değişkeninde test olasılık değeri ($p<.05$) bulunduğundan gruplar arasından anlamlı farklılık olduğu anlaşılmıştır. Ebeveyni birlikte yaşayan bayan öğrencilerin benlik saygısı puanı (17.02) ayrı/boşanmış bayan öğrencilerin benlik saygısı puanından (14.97) yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Erkek öğrencilerde; ebeveyn birlikteliğine göre kaygı ölçeği toplam puanında test olasılık değeri ($p>.05$) bulunduğundan gruplar arasından anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Yani ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin kaygı puanı (42.95) ile ayrı/boşanmış öğrencilerin kaygı puanı (45.53) arasından istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. Kaygı ölçeği alt boyutu olan durumluluk kaygı değişkeninde test olasılık değeri ($p>.05$) bulunduğundan gruplar arasından anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Yani ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin kaygı puanı (39.12) ile ayrı/boşanmış öğrencilerin kaygı puanı (43.22) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. Kaygı ölçeği alt boyutu olan sürekli kaygı değişkeninde test olasılık ($p>.05$) bulunduğundan gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir. Yani ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin sürekli kaygı puanı (46.00) ile ayrı/boşanmış öğrencilerin kaygı puanı (47.83) arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. Benlik saygısı değişkeninde test olasılık değeri ($p>.05$) bulunduğundan gruplar arasında anlamlı farklılık olmadığı anlaşılmıştır. Ebeveyni birlikte yaşayan bayan öğrencilerin benlik saygısı puanı (14.72) ile ayrı/boşanmış bayan öğrencilerin benlik saygısı puanı (14.66) arasından anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Tablo 14**Ebeveynleri Birlikte Yaşayan Öğrencilerde Benlik Saygısı ve Kaygı Puanlarının Anne Öğrenim Durumu Açısından Karşılaştırılması**

		N	AO	SS	F	p
Benlik Saygısı	İlkokul mezunu	17	14,8824	3,51572	1,172	,327
	Ortaokul mezunu	20	15,5500	4,68452		
	Lise mezunu	21	17,2381	3,74038		
	Ünv-Y.okul mezunu	15	15,6667	4,25385		
	Total	73	15,9041	4,09323		
Kaygı	İlkokul mezunu	13	46,3846	7,42505	1,460	,235
	Ortaokul mezunu	17	44,4706	9,44635		
	Lise mezunu	19	40,7632	8,42346		
	Ünv-Y.okul mezunu	13	41,5000	7,78888		
	Total	62	43,1129	8,49659		
Durumluluk	İlkokul mezunu	13	41,8462	8,62985	,233	,873
	Ortaokul mezunu	18	39,3889	10,18730		
	Lise mezunu	20	39,3500	9,03371		
	Ünv-Y.okul mezunu	14	39,8571	8,77809		
	Total	65	39,9692	9,07429		
Sürekli Kaygı	İlkokul mezunu	16	49,6250	8,71684	2,002	,122
	Ortaokul mezunu	19	47,7895	10,06412		
	Lise mezunu	20	42,9500	9,35541		
	Ünv-Y.okul mezunu	14	44,0000	8,43983		
	Total	69	46,0435	9,44401		

Ebeveynleri birlikte yaşayan katılımcı öğrencilerin anne öğretim durumlarına göre Benlik saygısı ve Kaygı ölçeği puanları Tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Benlik Saygısı ve Kaygı ölçekleri ve kaygı ölçeği alt boyutlarında test olasılık değerlerinin tümü ($p>.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık bulunamamıştır. Buna göre anne öğrenim durumları ile katılımcı öğrencilerin benlik saygısı ve kaygı puanları arasından istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ortaya konmuştur.

Tablo 15
Ebeveynleri Boşanmış /Ayrı Yaşayan Öğrencilerde Benlik Saygısı ve Kaygı
Puanlarının Anne Öğrenim Durumu Açısından Karşılaştırılması

		N	AO	SS	F	p
Benlik Saygısı	İlkokul mezunu	7	11,1429	1,57359	2,980	,044*
	Ortaokul mezunu	12	13,1667	4,08619		
	Lise mezunu	28	14,8929	4,93168		
	Ünv-Y.okul mezunu	16	16,7500	4,47958		
	Total	66	14,6818	4,65472		
Kaygı	İlkokul mezunu	6	52,8333	6,77249	1,773	,150
	Ortaokul mezunu	8	45,0625	10,36973		
	Lise mezunu	22	47,1818	12,14451		
	Ünv-Y.okul mezunu	15	40,6333	8,51567		
	Total	53	45,4811	10,63329		
Durumluluk	İlkokul mezunu	6	46,8333	10,72225	1,270	,294
	Ortaokul mezunu	9	40,6667	10,85127		
	Lise mezunu	22	45,9545	12,80430		
	Ünv-Y.okul mezunu	15	38,5333	8,99100		
	Total	54	43,0926	11,34081		
Sürekli Kaygı	İlkokul mezunu	7	57,1429	5,55063	2,888	,045*
	Ortaokul mezunu	11	50,3636	9,26577		
	Lise mezunu	25	48,1600	12,34463		
	Ünv-Y.okul mezunu	16	42,8750	9,46485		
	Total	62	48,1613	11,04119		

***p<.05**

Ebeveynleri birlikte yaşayan katılımcı öğrencilerin anne öğretim durumlarına göre Benlik saygısı ve Kaygı ölçeği puanları karşılaştırmasında kaygı ölçeği ve durumluluk kaygı alt boyutunda test olasılık değerleri ($p>.05$) bulunduğundan istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. Benlik saygısı ve sürekli kaygı alt boyutunda olasılık değeri ($p<.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Farklılığın kaynağı Tukey ve Bon ferroni testi ile araştırılmıştır.

Buna göre, yapılan analizler sonucunda araştırma grubunda benlik saygısında annesi üniversite /yüksek okul mezunu öğrencilerin ortalaması (16.75) annesi ilkokul mezunu (11.14) ve ortaokul mezunu (13.16) öğrencilerin ortalamasından yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Sürekli kaygı alt boyutunda annesi üniversite /yüksek okul mezunu öğrencilerin ortalaması (42.87) annesi ilkokul mezunu (57.14) ve ortaokul mezunu (50.36) öğrencilerin ortalamasından düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 16

**Ebeveynleri Birlikte Yaşayan Öğrencilerde Benlik Saygısı ve Kaygı Puanlarının
Baba Öğrenim Durumu Açısından Karşılaştırılması**

		N	AO	SS	F	p
Benlik Saygısı	İlkokul mezunu	6	14,8333	2,63944	,513	,675
	Ortaokul mezunu	19	15,1579	3,71578		
	Lise mezunu	35	16,3429	4,22139		
	Ünv-Y.okul mezunu	13	16,3077	4,92248		
	Total	73	15,9041	4,09323		
Kaygı	İlkokul mezunu	3	48,0000	3,77492	,785	,507
	Ortaokul mezunu	18	44,0833	8,09911		
	Lise mezunu	30	43,0500	8,98692		
	Ünv-Y.okul mezunu	11	40,3636	8,63739		
	Total	62	43,1129	8,49659		
Durumluluk	İlkokul mezunu	3	44,0000	5,29150	,247	,863
	Ortaokul mezunu	18	39,7778	8,34235		
	Lise mezunu	32	40,0938	9,67324		
	Ünv-Y.okul mezunu	12	38,9167	9,84847		
	Total	65	39,9692	9,07429		
Sürekli Kaygı	İlkokul mezunu	6	48,0000	6,44981	,867	,463
	Ortaokul mezunu	19	48,4211	9,11236		
	Lise mezunu	32	45,2500	10,30816		
	Ünv-Y.okul mezunu	12	43,4167	8,71215		
	Total	69	46,0435	9,44401		

Ebeveynleri birlikte yaşayan katılımcı öğrencilerin baba öğretim durumlarına göre Benlik saygısı ve Kaygı ölçeği puanları Tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılmıştır. Benlik Saygısı ve Kaygı ölçekleri ve kaygı ölçeği alt boyutlarında test olasılık değerlerinin tümü ($p > .05$) bulunduğundan anlamlı farklılık bulunamamıştır. Buna göre baba öğrenim durumları ile katılımcı öğrencilerin benlik saygısı ve kaygı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı ortaya konmuştur.

Tablo 17
Ebeveynleri Boşanmış /Ayrı Yaşayan Öğrencilerde Benlik Saygısı ve Kaygı Puanlarının Baba Öğrenim Durumu Açısından Karşılaştırılması

		N	AO	SS	F	p
Benlik Saygısı	İlkokul mezunu	8	13,5000	3,58569	2,834	,049*
	Ortaokul mezunu	15	14,0667	5,11952		
	Lise mezunu	25	14,5200	4,99266		
	Ünv-Y.okul mezunu	17	17,5294	3,62487		
	Total	65	15,0769	4,69477		
Kaygı	İlkokul mezunu	7	49,1429	12,32110	2,917	,042*
	Ortaokul mezunu	12	48,5417	10,65462		
	Lise mezunu	20	46,4750	9,80933		
	Ünv-Y.okul mezunu	14	38,6071	9,35451		
	Total	53	45,2170	10,75000		
Durumluluk	İlkokul mezunu	7	46,1429	13,72866	2,007	,125
	Ortaokul mezunu	13	44,6154	11,22897		
	Lise mezunu	20	45,4000	11,80722		
	Ünv-Y.okul mezunu	14	36,7143	9,25226		
	Total	54	43,0556	11,63666		
Sürekli Kaygı	İlkokul mezunu	8	51,5000	11,03242	2,842	,046*
	Ortaokul mezunu	14	52,0000	10,72739		
	Lise mezunu	22	47,5000	10,14537		
	Ünv-Y.okul mezunu	17	42,2941	10,54612		
	Total	61	47,6066	10,92440		

* $p < .05$

Ebeveynleri birlikte yaşayan katılımcı öğrencilerin baba öğretim durumlarına göre Benlik saygısı ve Kaygı ölçeği puanları karşılaştırmasında durumluluk kaygı alt boyutunda test olasılık değerleri ($p>.05$) bulunduğundan istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır. Benlik saygısı , kaygı ve sürekli kaygı alt boyutunda olasılık değeri ($p<.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır. Farklılığın kaynağı Tukey ve Bon ferroni testi ile araştırılmıştır. Buna göre, yapılan analizler sonucunda araştırma grubunda benlik saygısında baba üniversite /yüksek okul mezunu öğrencilerin ortalaması (17.52) babası ilkokul mezunu (13.5) ve ortaokul mezunu (14.06) öğrencilerin ortalamasından yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Kaygı puanı alt boyutunda babası üniversite /yüksek okul mezunu öğrencilerin ortalaması (38.60) babası ilkokul mezunu (49.14) ve ortaokul mezunu (48.54) öğrencilerin ortalamasından düşük olduğu anlaşılmaktadır. Sürekli kaygı alt boyutunda babası üniversite /yüksek okul mezunu öğrencilerin ortalaması (42.29) babası ilkokul mezunu (51.5) ve ortaokul mezunu (52.0) öğrencilerin ortalamasından düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 18

Ebeveyn Birlikteliğine Göre Katılımcı Öğrencilerin Yaşlarının Karşılaştırılması

Değişkenler	Ebeveyn birlikteliği	N	AO	SS	t	p
Yaş	Birlikte yaşıyorlar	74	15,5541	1,37634	-1.058	,292
	Ayrı yaşıyor/boşanmış	70	15,7857	1,24984		
AO:aritmetik ortalama SS:Standart sapma t:independent test tablo değeri p:test olasılık düzeyi						

Ebeveyn birlikteliğine göre katılımcı öğrencilerin yaş durumlarında test olasılık düzeyi ($p>.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık söz konusu değildir. Ebeveyni birlikte yaşayan öğrencilerin yaş ortalaması (15.5) ile ebeveyni ayrı yaşayan öğrencilerin yaş ortalaması (15.78) istatistiksel olarak farklılık göstermez.

Tablo 19**Ebeveyn Birlikteliğine Göre Katılımcı Öğrencilerin Cinsiyet Karşılaştırılması**

			Ebeveyn birlikteliği		Total	p
			Birlikte	Ayrı /boşanmış		
Cinsiyetiniz	Kadın	n	38	37	75	.869
		%	51,4%	52,9%	52,1%	
	Erkek	n	36	33	69	
		%	48,6%	47,1%	47,9%	
Total		n	74	70	144	
		%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ebeveyn birlikteliği ile katılımcı öğrencilerin cinsiyetlerinin karşılaştırmasında kıkare testi olasılık düzeyi ($p>.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık bulunamamıştır. Ebeveyn birlikte olma durumuna göre öğrencilerin cinsiyeti arasında ilişki olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 20**Ebeveyn Birlikteliğine Göre Katılımcı Öğrencilerin Başarı Algıları Karşılaştırması**

			Ebeveyn birlikteliği		Total	p
			Birlikte	Ayrı /boşanmış		
Şu andaki akademik başarı durumunuz	Çok başarılıyım	n	6	9	15	.696
		%	8,1%	12,9%	10,4%	
	Oldukça başarılıyım	n	27	23	50	
		%	36,5%	32,9%	34,7%	
	Biraz/kısmen başarılıyım	n	33	28	61	
		%	44,6%	40,0%	42,4%	
	Çok az başarılıyım	n	8	10	18	
		%	10,8%	14,3%	12,5%	
Total		n	74	70	144	
		%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ebeveyn birlikteliği ile katılımcı öğrencilerin başarı algıları karşılaştırmasında ki kare testi olasılık düzeyi ($p>.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Ebeveyn birlikte olma durumuna göre öğrencilerin başarı algıları arasında anlamlı ilişki olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 21
Ebeveyn Birlikteliğine Göre Öğrencilerin Ekonomik Durumlarının Karşılaştırması

			Ebeveyn birlikteliği		Total	p
			Birlikte	Ayrı/boşanmış		
Ailenizin ortalama aylık gelirini belirtiniz	1.000 – 2.000 TL	n	15	16	31	.188
		%	21,7%	26,7%	24,0%	
	2.000 – 5.000 TL	n	33	34	67	
		%	47,8%	56,7%	51,9%	
	5.000 TL ve üstü	n	21	10	31	
		%	30,4%	16,7%	24,0%	
Total	n	69	60	129		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Ebeveyn birlikteliği ile katılımcı öğrencilerin ekonomik durumlarının karşılaştırmasında ki kare testi olasılık düzeyi ($p > .05$) bulunduğundan anlamlı farklılık bulunamamıştır. Ebeveyn birlikte olma durumuna göre öğrencilerin ekonomik seviyeleri arasında anlamlı ilişki olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 22
Ebeveyn Birlikteliğine Göre Öğrencilerin İnsana İhtiyaç Duyma Durumlarının Karşılaştırması

			Ebeveyn birlikteliği		Total	p
			Birlikte	Ayrı /boşanmış		
Günlük yaşam içerisinde, diğer insanlara ne kadar ihtiyaç duyarsınız:	Çok ihtiyaç duyuyorum	n	11	13	24	.143
		%	14,9%	18,8%	16,8%	
	Biraz ihtiyaç duyuyorum	n	58	45	103	
		%	78,4%	65,2%	72,0%	
	Hiç ihtiyaç duymam	n	5	11	16	
		%	6,8%	15,9%	11,2%	
Total	n	74	69	143		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Ebeveyn birlikteliği ile katılımcı öğrencilerin insana ihtiyaç duyma durumlarının karşılaştırmasında ki kare testi olasılık düzeyi ($p>.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık bulunamamıştır. Ebeveyn birlikte olma durumuna göre öğrencilerin insana ihtiyaç duyma seviyeleri arasında anlamlı ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 23
Ebeveyn Birlikteliğine Göre Öğrencilerin Yardım Görme Durumlarının Karşılaştırması

			Ebeveyn birlikteliği		Total	p		
			Birlikte	Ayrı /boşanmış				
Bir sorun ile karşılaştığımızda en çok kimden yardım görürsünüz?	Ailemden	n	33	28	61	.882		
		%	46,5%	43,8%	45,2%			
	Annemden	n	15	14	29			
		%	21,1%	21,9%	21,5%			
	Babamdan	n	3	1	4			
		%	4,2%	1,6%	3,0%			
	Arkadaşlarımdan	n	15	15	30			
		%	21,1%	23,4%	22,2%			
	Hiç kimseden	n	5	6	11			
		%	7,0%	9,4%	8,1%			
	Total			n	71		64	135
				%	100,0%		100,0%	100,0%

Ebeveyn birlikteliği ile katılımcı öğrencilerin sorun çıktığında yardım görme durumlarının karşılaştırmasında ki kare testi olasılık düzeyi ($p>.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık bulunamamıştır. Ebeveyn birlikte olma durumuna göre öğrencilerin sorun çıktığında yardım görme durumları arasında anlamlı ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 24
Ebeveyn Birlikteliğine Göre Baba Öğrenim Durumu Karşılaştırması

			Ebeveyn birlikteliği		Total	p
			Birlikte	Ayrı /boşanmış		
Babanızın öğrenim	İlkokul mezunu	n	6	8	14	.537
		%	8,2%	12,3%	10,1%	
	Ortaokul mezunu	n	19	15	34	
		%	26,0%	23,1%	24,6%	
	Lise mezunu	n	35	25	60	
		%	47,9%	38,5%	43,5%	
	Üniversite–Yüksekokul mezunu	n	12	14	26	
		%	16,4%	21,5%	18,8%	
	Yüksek Lisans-Doktora mezunu	n	1	3	4	
		%	1,4%	4,6%	2,9%	
Total		n	73	65	138	
		%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ebeveyn birlikteliği ile katılımcı öğrencilerin baba öğrenim durumları karşılaştırmasında ki kare testi olasılık düzeyi ($p>.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık söz konusu değildir.

Tablo 25
Ebeveyn Birlikteliğine Göre Kardeş Sayısı Karşılaştırması

			Ebeveyn birlikteliği		Total	p		
			Birlikte	Ayrı /boşanmış				
Kaç kardeşiniz var	Kardeşim yok	n	7	18	25	.046*		
		%	9,5%	25,7%	17,4%			
	1	n	34	25	59			
		%	45,9%	35,7%	41,0%			
	2	n	17	14	31			
		%	23,0%	20,0%	21,5%			
	3 veya daha fazla	n	16	13	29			
		%	21,6%	18,6%	20,1%			
	Total		n	74	70		144	
			%	100,0%	100,0%		100,0%	

* $p<.05$

Ebeveyn birlikteliği ile katılımcı öğrencilerin kardeş sayısı durumları karşılaştırmasında ki kare testi olasılık düzeyi ($p<.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık söz konusudur. Ebeveyni ayrı/boşanmış olan öğrencilerin kardeş sayısında hiç kardeşi olmayanların oranı %25.7 oranında iken ebeveyni birlikte olan öğrencilerde hiç kardeşi olmayan oranı sadece %9.5 olarak bulunmuştur. Ebeveyni ayrı/boşanmış olan öğrencilerin 3 ya da daha fazla kardeşi olma oranı %18.6 iken, ebeveyni birlikte olan öğrencilerde 3 ya da daha fazla kardeşi olanların oranı % 21.6 bulunmuştur. Ebeveyni ayrı/boşanmış olan öğrencilerin kardeş sayılarının ebeveyni birlikte olan öğrencilere göre daha düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 26

Ebeveyn Birlikteliğine Göre Aile İlişkilerinden Memnuniyetin Karşılaştırması

		Ebeveyn birlikteliği		Total	p	
		Birlikte	Ayrı /boşanmış			
Ailenizle kurduğunuz ilişkilerden ne derece memnunsunuz?	Hiç memnun değilim	n	0	3	.022*	
		%	0,0%	4,3%		
	Az memnunum	n	7	1		8
		%	9,5%	1,4%		5,6%
	Orta derecede memnunum	n	9	15		24
		%	12,2%	21,4%		16,7%
	Memnunum	n	25	29		54
		%	33,8%	41,4%		37,5%
Çok memnunum	n	33	22	55		
	%	44,6%	31,4%	38,2%		
Total		n	74	70	144	
		%	100,0%	100,0%	100,0%	

Ebeveyn birlikteliği ile katılımcı öğrencilerin aile ilişkilerinden memnun olma durumu karşılaştırmasında ki kare testi olasılık düzeyi ($p<.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık söz konusudur. Ebeveyni ayrı/boşanmış olan öğrencilerin aile ilişkilerinden hiç memnun olmayanların oranı %4.5 iken ebeveyni birlikte olan öğrencilerde hiç memnun olmayan yoktur. Ebeveyni ayrı/boşanmış olan öğrencilerde aile ilişkilerinden çok memnun olanların oranı % 31.4 iken, ebeveyni birlikte olan öğrencilerde aile ilişkilerinden çok memnun olanların oranı % 44.6 bulunmuştur.

Ebeveyni ayrı/boşanmış olan öğrencilerin aile ilişkilerinden memnuniyetlerinin ebeveyni birlikte olan öğrencilere göre daha düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 27
Ebeveyn Birlikteliğine Aile Düzeninin Karşılaştırması

		Boşanma		Total	p	
		Birlikte yaşıyorlar	Ayrı yaşıyor/boşanmış			
Nasıl bir aile düzeni içinde yaşıyorsunuz	Sevgi ve saygının olduğu bir ailede	N	52	41	93	.164
		%	76,5%	62,1%	69,4%	
	Ara sıra tartışma geçimsizlik	N	14	20	34	
		%	20,6%	30,3%	25,4%	
	Sürekli bir tartışma geçimsizlik	N	2	5	7	
		%	2,9%	7,6%	5,2%	
Total	N	68	66	134		
	%	100,0%	100,0%	100,0%		

Ebeveyn birlikteliği ile katılımcı öğrencilerin yaşadıkları aile düzenlerinin karşılaştırmasında ki kare testi olasılık düzeyi ($p>.05$) bulunduğu anlamli farklılık bulunamamıştır. Ebeveyn birlikte olma durumuna göre öğrencilerin yaşadıkları aile düzenlerinin arasında anlamli ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 28
Ebeveyni Ayrı Olan Öğrencilerde Anne ve Babasıyla Yaşama Durumunun Karşılaştırması

	Kiminle beraber yaşıyorsunuz?	N	AO	SS	t	p
Durumluluk	Annemle	39	43,5897	10,19215	-,893	,376
	Babamla	13	46,6923	12,68454		
Sürekli Kaygı	Annemle	48	49,0625	9,87455	,187	,853
	Babamla	13	48,4615	11,82945		
Kaygı	Annemle	39	46,0897	9,40036	-,762	,450
	Babamla	12	48,5833	11,49671		
Benlik Saygısı	Annemle	50	14,6000	4,51302	-,329	,743
	Babamla	14	15,0714	5,48374		

Ebeveyn ayrılığı ile öğrencilerde anne ve babasıyla yaşama durumunun karşılaştırmasında ki kare testi olasılık düzeyi ($p>.05$) bulunduğundan anlamlı farklılık bulunamamıştır. Ebeveyn ayrılığı ile öğrencilerde anne ve babasıyla yaşama durumu arasında anlamlı ilişki olmadığı anlaşılmaktadır.

BÖLÜM 4: TARTIŞMA

Araştırma kapsamında uygulanan ölçekler sonucu analizlerde anne-babalarının boşanmış veya birlikte yaşadıklarına dair ayırım yapılmadan değerlendirildiğinde tüm gruplarda genel olarak benlik saygısı ve kaygı ölçekleri arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Örneklem grubunda durumluluk kaygı ve sürekli kaygı artışıyla benlik saygısında azalma gözlemlenmektedir.

Erim (2001) ve Ünlü'nün (2015) yapmış oldukları çalışmalarda benlik saygısı ve kaygı düzeyi arasında negatif bir ilişki saptamıştır. Çalışmamız bu anlamda bahsi geçen çalışma ile paralellik göstermektedir.

Anne-babaları boşanmış olan ve evli olan çocuklar olarak ayırım yapılarak elde edilen analizlere göre ise ebeveynleri ayrı olan çocuklarda kaygı düzeyinin yükselmesi benlik saygısı değerinde ebeveyni birlikte yaşayanlara göre daha fazla düşürmektedir. Bu durum kaygı düzeyi durumluluk ve sürekli olmak üzere ayrıştırıldığında ise analizler bağlamında anne ve babanın ayrılmış olması durumunun sürekli kaygıyı daha yüksek oranda etkilediğini göstermektedir. Fakat kaygı ölçeğinin alt grubunda bulunan durumluluk kaygının puanlarına bakıldığında ise anne-babası ayrı/boşanmış öğrencilerin durumluluk kaygı puanlarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca araştırma sonucunda görülmektedir ki sürekli kaygı değişkeni benlik algısını anne-babası boşanmış çocuklarda daha yüksek düzeyde etkilemektedir.

Ebeveyn birlikteliği ve öğrencilerin cinsiyetleri arasındaki ilişkiye bakıldığında kız öğrencilerde kaygı düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Benlik algısı düzeyinde ise kız öğrencilerde anne-babası ile birlikte yaşayan öğrencilerin benlik algıları puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Karakuş'un (2013) yaptığı araştırmaya göre boşanma sürecinde benlik algısı ile cinsiyet faktörü arasındaki ilişki incelendiğinde kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha fazla etkilendiği görülmüştür. Erim (2001) ve Kurt'un (2013) yapmış oldukları çalışmalarda ise kızların benlik saygı düzeyleri erkeklerin benlik saygısı düzeylerine göre daha düşük gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmamızın sonuçları bu çalışmalarla benzerlik göstermektedir.

Ünlü'nün (2015) yapmış olduğu çalışma sonucunda ise ebeveyni boşanmış bireylerin cinsiyetleri ve benlik algısı arasındaki ilişki incelenmiş ve anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Güngör (1989), Çiğdemoğlu (2006), Öztürk (2006), Çevik (2007), Karaboğa (2011) yaptıkları çalışmalarda Ünlü'nün (2015) yapmış olduğu araştırmanın sonuçları ile benzer bir şekilde benlik saygısı ile cinsiyet açısından anlamlı bir farka ulaşamamışlardır. Bu araştırmaların sonuçları çalışmamız sonucunda ulaşılan kız öğrencilerin benlik algısı düzeyleri farklılığı bağlamında değerlendirildiğinde çalışmamızla farklılık göstermektedir.

Avusturyalı bilim adamları tarafından 1981 yılında aileleri boşanmış 13-18 yaşları arasında 80 ergen birey üzerinde 10 yıl süren çalışmada boşanmanın bu yaşlar aralığında uyuyan bir etkiye sahip olduğunu ve yetişkinliğe geçiş döneminde gerekli uyumun sağlanması hususunda olumsuz etkilere sebep olduğu sonucuna varılmıştır. 1991 yılında örneklem grubuna tekrar kendilik imajı, kaygı düzeyi ve depresyon ölçümleri yapılmış ve ilk inceleme ile farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışma, çalışmamızla ulaştığı sonuç bağlamında farklılık göstermektedir.

Analizler sonucunda örneklem grubundaki erkek öğrencilerde ise ebeveyn birlikteliği ile benlik algısı ve kaygı düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Aslıhan'ın (1980) anne-babası evli ve anne babası boşanmış bireyler arasında yapmış olduğu çalışma sonucunda ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları gözlemlenmiştir. Yapılan araştırma çalışmamızla benzer nitelik göstermemektedir. Bu farkın değişen sosyokültürel yapı, eğitim ve kadının toplumdaki yeri gibi değişkenlerle ilgili olabileceği düşünülebilir.

Ebeveyn birlikteliği ile anne ve baba öğretim durumlarına göre benlik algısı ve kaygı düzeyi ilişkisine bakıldığında ise ebeveyni birlikte olan öğrencilerin benlik algıları ve kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ayrıca görülmektedir ki ebeveyni ayrı/boşanmış olan öğrencilerin annelerinin eğitim durumu ebeveyni birlikte olan öğrencilere göre daha yüksektir.

Ebeveyni boşanmış öğrencilerde ise annesi üniversite/yüksek okul mezunu olan öğrencilerin benlik algıları daha yüksek sürekli kaygı durumları ise daha düşük seviyededir. Babanın öğretim durumu ile benlik algısı ve kaygı düzeyi arasındaki

ilişkiye bakıldığında ise üniversite/yüksek okul mezunu babaların çocuklarının benlik algıları daha yüksek, sürekli kaygı durumu ise daha düşük seviyede olduğu görülmektedir.

Güngör (1989), Ulupınar (1991), Erbil ve diğ. (2006) ve Ünlü'nün (2015) yapmış oldukları çalışmalarında anne eğitim düzeyi yükseldikçe benlik saygısının da yükseldiği sonucuna varılmıştır. Yapılan bu çalışmalar araştırmamızla benzerlik göstermektedir.

Seven (2006) yaptığı çalışma sonucu baba öğretim durumunun artması ile kaygı düzeyinde azalma meydana gelmektedir. Bu çalışma sonucu itibariyle araştırmamızla benzerlik göstermektedir. Kaygı düzeyini etkileyen en önemli etkenin eğitim olduğunu

Yılmaz ve Ekici'nin (2001) yapmış oldukları çalışmalarda ise anne öğretim durumu ile benlik algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu anlamda araştırmalar araştırmamızla benzerlik göstermemektedir.

İlaslan'ın (2009) çalışma sonucunda ise anne öğretim durumu ilköğretim olan öğrencilerin diğer gruplara göre kaygı düzeylerinin daha düşük seviyede olduğu, anne öğretim durumu ortaöğretim olan öğrencilerin ise kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan bu çalışma araştırmamızla kısmen de olsa farklılık göstermektedir.

Ebeveyn birlikteliği ve örneklemdaki öğrencilerin yaşları incelendiğinde ise anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Erkan'ın (1989) 294 lise öğrencisi ile yapmış olduğu çalışmada ise boşanmış ailelerin çocukları ile boşanmamış ailelerin çocukları arasında benlik algısı yönünden yaşlara göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu çalışma sonucu bağlamında araştırmamızla paralellik göstermektedir.

Ebeveyn birlikteliği ve örneklemdaki öğrencilerin ekonomik durumları incelendiğinde ise anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Sarısoy ve diğ. Obez bireylerle yaptığı çalışmada ekonomik durum ile benlik saygısı arasında istatistiksel olarak bir farklılığa ulaşamamışlardır. Bu anlamda yapılan çalışmalar araştırmamızla paralellik göstermektedir.

Karadağ ve diğ. (2008), Ünlü'nün (2015) yapmış olduğu çalışmaların sonuçları göstermektedir ki gelir durumu yüksek bireylerin benlik algıları daha yüksek seviyededir. Çalışmalar sonuçları itibariyle araştırmamızla farklılık göstermektedir.

Seven (2006) ve Erözkan (2009) lise öğrencileriyle yapmış oldukları çalışmalar sonucu sosyoekonomik düzeyin artmasıyla kaygı düzeyinin düştüğünü tespit etmiştir. Ök (1990), 13-15 yaş grubu öğrenciler üzerinde yapmış olduğu çalışmada çocukların kaygılarının ailelerinin ekonomik durumlarıyla değil de ailelerin çocuklarına verdikleri harçlığa göre değişim gösterdiğini tespit etmiştir. Aldıkları harçlığı yeterli bulmayan çocukların sürekli kaygı puanı ortalamalarının daha yüksek olduğu sağtanmıştır. Sonuçları itibariyle çalışmamızın bahsi geçen çalışmalarla benzerlik göstermediği görülmektedir.

Ebeveyn birlikteliği ve örneklemdaki öğrencilerin kardeş sayısı durumları incelendiğinde ise ebeveyni ayrı/boşanmış olan öğrencilerin kardeş sayılarının ebeveyni birlikte olan öğrencilere göre daha düşük olduğu görülmektedir.

Akyol'un (2013) yapmış olduğu araştırma sonucuna göre kardeş sayısı ve doğum sırasının ebeveyni boşanmış olan çocuklar üzerinde ebeveyni birlikte olan ailelerin çocuklarına göre anlamlı bir farklılığa yol açtığı görülmektedir. Kardeş sayısının ebeveyni boşanmış bireylerde daha düşük sayıda olduğu görülmüştür. Bu araştırma sonucu itibariyle çalışmamızla aynı doğrultuda olduğunu söyleyebiliriz.

Ebeveyn birlikteliği ve örneklemdaki öğrencilerin aile ilişkilerinden memnun olma durumları incelendiğinde ise ebeveyni ayrı/boşanmış olan öğrencilerin aile ilişkilerinden memnuniyetlerinin ebeveyni birlikte olan öğrencilere göre daha düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Ebeveyn birlikteliği ve örneklemdaki öğrencilerin aile düzeni incelendiğinde ise anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Ebeveyn birlikteliği ve örneklemdaki öğrencilerin anne ve babasıyla yaşama durumları incelendiğinde ise anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

1974 yılında Rubin'in yapmış olduğu çalışma sonucunda evde yetişkin bir erkek modeli olan ve olmayan kız çocukları ile evde yetişkin bir erkek modeli olan ve olmayan erkek

çocukları arasında benlik saygısı bağlamında farklılık olmadığı gözlenmektedir. Rubin tarafından yapılan bu çalışma, çalışmamızla benzerlik göstermektedir.

Ebeveyn birlikteliği ve örneklemdaki öğrencilerin cinsiyetleri incelendiğinde ise anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bulgular ve Tartışma bölümünde analiz edilen ve değerlendirilen sonuçlar ve gerçekleştirilen literatür çalışması aslında göstermektedir ki boşanma gibi sancılı geçen bir süreç anne ve babayı ilgilendiren bir durum gibi algılanırken bu süreçte çocuklar pek çok yönden etkilenmektedir. Bu süreci yaşarken ve süreç sonrası yaşanacak problemler uygulamaya yönelik çözümlerle daha erken farkına varılarak değerlendirilmelidir. Benlik algısı ve kaygı üzerinde temel anlamda etkili olan aile ve okul ilişkisi çocuk için tartışılmaz bir öneme sahiptir. Bu iki temel unsur arasındaki diyalog anne-baba ve yetkililer aracılığıyla uygulamaya yönelik çalışmalarla kuvvetlendirilmelidir. Okul tarafından veliler şu konularda bilgilendirilebilir;

- Çocuğa boşanmanın ne demek olduğu, boşanma sonrasında neler olacağı, boşanma sonrası karışıklığın geçici bir süreç olacağı, yaş düzeyine uygun bir şekilde anlayabileceği bir dille anlatılmalıdır.
- Eşler bu anlatım sürecinde birbirlerini suçlamamalı ve boşanma kararının çocuğun suçu olmadığını bu kararda çocuğun bir etkisinin olmadığını anlatmalıdır.
- Çocuğun bu karar sonrasında hissedebileceği duygu ve düşüncelerin normal olduğunu söyleyerek ve bunları ifade etmesi konusunda teşvik edilmesi gerektiği belirtilmelidir.
- Anne ve babanın ayrılması ebeveynlik görevlerinin sona ermesi anlamına gelmemektedir. Bu sebeple çocuğa bu konuda destek verirken iş birliği içerisinde olabilmelidirler.
- Çocuk için bu süreci kolay atlatabilmesi adına uzman desteği sağlanabilir.
- Çocuğun yanında yaşadığı ebeveyni görüşemediği ebeveynini dışlamamalı, onunla düzenli görüşme imkanı ve düzeni oluşturulmalı ve görüşemedikleri zamanda görüşemediği ebeveyni hakkında doğru bilgiler verilmelidir.
- Grup rehberliği etkinlikleri ile boşanmış bir aileye sahip çocuğun bir gruba dahil olması, kendini bu konuda yalnız hissetmemesi, kendini rahat hissetmesi ve rahat paylaşımında bulunabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Okul Rehberlik Servisi tarafından yapılabilecek çalışmalar;

- Okul psikolojik danışma servisi öğrencisini öğretmenleri aracılığıyla ya da birebir görüşerek tanımakla görevlidir. Servis tarafından boşanmış ailelerin çocukları tespit edilebilir ve varsa gösterdikleri davranış bozukluklarının giderilmesi için çalışmalar yapılabilir. Ayrıca sınıf rehber öğretmenlerine yönelik seminer programları hazırlanmalıdır. Farklı cinsiyet, sosyo ekonomik düzey ve demografik yapıdaki öğrencilerin ihtiyaçlarına hitap eden esnek ve sürekliliği sağlanacak programlar hazırlanabilir.
- Veliler ile boşanmanın çocuklar üzerinde meydana getireceği potansiyel sorunlar ve bu sorunlar karşısında gösterecekleri tavır, aile içi ilişkiler ve tutumlar hakkında seminerler düzenlenebilir; boşanma ve boşanmayı izleyen süreçte anne-baba-çocuk iletişimine yönelik bilgilendirici broşür, döküman, kitap vs. hazırlanabilir.
- Sınıf öğretmenlerinin ve okul rehberlik servisinin desteği ile benlik saygılarını geliştirilmesi amacıyla özellikle ebeveyni boşanmış çocukların katılımı sağlanarak çocukların duygusal ve davranışsal uyum sorunlarını azaltmaya, sosyal becerilerini geliştirmeye, problem çözme kabiliyetlerini geliştirmeye, benlik algılarını yükseltmeye yönelik bazı çalışmalar yapılabilir. Yapılan çalışmaların, programların sadece rehberlik saatinde değil, ders içeriklerine yedirilerek öğretmenler aracılığıyla verilebilir.
- Grup rehberliği çalışması sonrasında uzun süreli izleme çalışmaları ile çocukların gelişimi takip edilebilir.

Ebeveynlere öneriler;

- Çocuklarına değerli ve önemli olduklarını, boşanma durumunun onunla ilgili olmadığını ve boşanma sonrası ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde devam edeceğini hissettirmeli ve üslubunca anlatmalıdırlar.
- Ailenin genel durumu hakkında öğretmenleri ve okul yönetimini bilgilendirebilirler.

Araştırmacılara öneriler;

- Toplumun değişim süreci ile birlikte değişim gösteren boşanma süreci bu husus dikkate alınarak tekrar tekrar özenle araştırılmalıdır.
- Farklı örneklem gruplarında ölçekler farklılaştırılarak çeşitli çalışmalar yapılabilir.
- Araştırmada yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, ana baba yaşı, ana baba eğitim düzeyi, aile gelir düzeyi gibi demografik değişkenler ile sınırlıdır. Konuyla ilgili gelecek çalışmalarda farklı demografik değişkenler de ele alınarak incelenebilir.
- Araştırma boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerini benlik saygısı ve kaygı düzeyi bazında incelemektedir. Farklı değişkenler açısından boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri inceleneceği gibi ebeveynler üzerindeki etkileri de incelenebilir.
- Araştırmanın farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip, farklı yerlerde uygulanması da araştırmayı geliştirecek ve genişletecek destekleyici bir unsur olabilir.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼g¼ (2011). Tek Ebeveynli Aileler. Ankara.

Akyol, S. U., (2013). Boşanmış ve Boşanmamış Aileye Sahip Ergenlerin Yalnızlık, Yaşam Doyumu, Sosyal Destek ve Bazı Değişkenler Açışından İncelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstit¼s¼, Denizli.

Akınt¼rk, T. (2002). Aile Hukuku. İstanbul: Beta Yayınevi, p. 235.

Aky¼z, E. (1978). Boşanmanın Çocuk zerindeki Etkileri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fak¼ltesi Dergisi, cilt: 11, sayı:1.

Alkın, T. (1991). Bir Grup Ergende Aile, Okul, Akran İlişkileri ile Benlik Saygısının Karşılaştırmalı Etkileşimleri. İzmir, Dokuz Eyl¼l niversitesi Tıp Fak¼ltesi Uzmanlık Tezi.

Amato, P.R. (1986). Marital conflict, the parent- childrelationship and child-self esteem. *Family Relations*, 35(3), 403-410.

Amato, P.R.,& Rezac, S.J. (1994). Contact with nonresident parents, interparental conflict and children’s behavior. *Journal of Family Issues*, 15. 191-207.

Amato, P.R., & Keith, B. (1991). Parental divorce ans the well-being children: A meta- analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 53(1), p43.

Amato, P.R.,& Rezac, S.J. (1994). Contact with nonresident parents, interparental conflict and children’s behavior. *Journal of Family Issues*, 15. 191-207.

Aral,N.,&Başar, F. (1998). Boşanmış Aileye Sahip Olan ve Olmayan Çocukların Kaygı D¼zeylerinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Fak¼ltesi VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 87-97, Konya.

Aral,N.,&Başar, F. (1998). Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyoekonomik Düzey ve Ailenin Parçalanma Durumuna Göre İncelenmesi. Eğitim ve Bilim, 22(110), 7-11.

Aral,N.,&Özdal,F. (2005). Baba yoksunu olan ve anne-babasıyla yaşayan çocukların kaygı düzeylerinin incelenmesi. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, 6(2), 225-267.

Aral N., Sağlam M. (2012). Ebeveynleri boşanma sürecinde olan çocuklar ile ebeveynleri ile birlikte yaşayan çocukların duygularının cinsiyete göre incelenmesi. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(2): 71-88.

Arıkan, Ç. (1996). Halkın boşanmaya ilişkin tutumları araştırması. T.C. Başbakanlık Aile ve Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Arifoğlu Çamkuşu,B. (2006).Çocuklar için boşanmaya uyum programının çocukların boşanmaya uyum, kaygı ve depresyon düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Arifoğlu, B.,&Öz, F. (2008). Boşanmış Aile Çocuklarına Hemşirelik Yaklaşım. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 76-84.

Aslıhan, M. (1998). Parçalanmış veya Tam Aileye Sahip Çocukların Depresyon Düzeyleri ve Akademik Başarıların Yaş ve Cinsiyet Yönündeki Karşılaştırılmaları. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma. Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 21(2), 117-126.

Balyvek-Oluklu, D (1990). Lise Öğrencilerinin Öğrenilmiş Çaresizlik Düzeylerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi

Biçer, E. (2009). Parçalanmış Ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Atılganlık Ve Sosyal Yetkinlik Beklenti Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından

İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

Bilici, A. B., (2014). Boşanma Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal Etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 17(2), 79-110

Bilir, Ş., & Dabanlı, D. (1981). Ailelerde boşanma vakaları sonucu çocukların geliştirdikleri tepkiler ve bu tepkileri doğuran faktörler. Sağlık Dergisi, Sayı: 12, 193-206.

Bulut, I. (1991). Parçalanmış Aileden Gelmiş Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma. Birey, Kişilik ve Toplum. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Aile Yazıları 3.

Burke, D.M.,& Van de Streek, L. (1989). Children of divorce: An application of Hammond's group counselling for children. Elementary School Guidance and Counselling, 24(2), 112-118.

Burns, Walczak, Y. (2004). Boşanma ve Çocuk Üzerindeki Etkileri. 2. Baskı, Özgür Yayınları, İstanbul

Butler, I.,Scanlan, L., Robinson M., Douglas G., & Murch, M. (2002). Children's involvement in their parents' divorce: implications for practice. Children&Society, 16, 89-102. doi: 10.1002/CHI.702.

Büyüksahin, G. (2009). Boşanmış ve boşanmamış (tam) ailelerden gelen 11-13 yaş arası çocukların anne baba tutumlarını algılama biçimlerinin sosyal uyum düzeyleri ile ilişkisi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi Yüksek Lisans Tezi

Cebiroğlu, R. (1977). Boşanmış Ailede Çocuğun Ruhsal Durumu. 13. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Bilimsel Çalışmaları. Ankara.

Clarke-Stewart, A., & Brentano, C. (2006). Divorce: Causes and consequences. New Haven, CT: Yale University Press.

Coopersmith, S. (1991). SEI- Self esteem inventories. Palo Alto: Consultin Psychologist Press, Inc.

Çakır, B. (2011). Modernleşme Sürecinde Türkiye’de Evlilik Kurumunun İşleyişi ve Boşanma Eğilimlerinin Seyri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelikoğlu, C. (1997). Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısına Etkisinin İncelenmesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.

Çetin, F.Ç., (2008). Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı. Hekimler Yayın Birliği, Ankara.

Çevik, G. B., (2007). Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkileri Ve Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Çukurova Üniversitesi, Adana.

Çiğdemoğlu, S.,(2006). Lise Sınıf Öğrencilerinin Akran Baskısı, Özsaygı Ve Dışadönük Kişilik Özelliklerinin Okul Türlerine Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Dağlar, K. (2016). Okul Öncesi Çocuklarda Anksiyete Belirtileri ile Annelerinin Bağlanma Biçimleri ve Ayrılık Anksiyeteleri Arasındaki İlişki. İstanbul Arel Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Dam, H. (2008). Öğrencinin okul başarısında aile faktörü. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7(14), 75-99.

Demirci, E. (2016). Anne babası boşanmış çocukların gözünden yaşadığı güçlükler: Fenomenolojik bir çalışma. Malatya: İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Dilbaz, N., & Seber, G. Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi. Kriz Dergisi, 1(3), 134-138

Doğan, C. (1998). Türkiye’de boşanma sorunun sosyolojik ve istatistiki açıdan değerlendirilmesi. Sosyoloji Konferansları Dergisi, 59-69.

Doğan, Y. (2007). İlköğretim ağındaki 10-14 Yaş Grubu ğrencilerinin Gelişim zellikleri. U. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 13, 155-187.

Dohert, W.J., Neddle, R.H. (1991). Psychological Adjustment and Substance Use Among Adolescents Before and After a Parental Divorce. Child Development, 62, 328-337.

Durđun,A. (2016). Aile içi problemler ve çözüm nerileri. Mehir Aile Dergisi, 1, 83-95.

Egger, H.L., Costello, E.J., Erkanlı, A ve ark. (1999). Somatic complaints and psychopathology in children and adolecensts: stomachaches, musculoskeletal pains, and headaches. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 38: 852-60.

Ekşi, B. (2005). Evliliğe Hazırlık Aşamasındaki Karı-Koca Adaylarının Evlilik ve Anne-Baba Olma zerine Düşünceleri. Aile ve Toplum Dergisi, 2(8), 67-76.

Erbil. N. Divan, z. nder, P. , (2006). Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi. Temmuz-Ağustos-Eylül 2006, Yıl:8 Cilt: 3 Sayı:10 ISSN: 1303-0256.

Erim, B., (2001). Yetiştirme Yurtlarında ve Aileleri Yanında Yaşayan Ergenlerin, Benlik Saygısı, Depresyon ve Yalnızlık Düzeyleri İle Sosyal Destek Sistemleri Açısından Karşılaştırılması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Errker, B. (2007). Tam Aileye Ve Parçalanmış Aileye Sahip 5-6 Yaş ocuklarının Bilişsel İşlevlerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniveristesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Fritsch, İ. (1985). Anne-Baba Boşanıyor. İstanbul, Afa Yayınları

Gumina, J.M. (2009). Communication of the Decision to Divorce: A Retrospective Qualitative Study. *Journal of Divorce&Remarriage*, 50:3, 220-232.

Güngör, A. (1989). Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Gür, A. (1996). Ergenlerde depresyon ve benlik saygısı arasındaki ilişki. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Hakvoort, E.M., Bos, H.M., Balen, F.V., & Hermanns, J.M. (2011). Post divorce relationships in families and childrens' psychosocial adjustment. *Journal of Divorce &Remarriage*, 52:2, 125-146.

Hess,R.D.,&Camara, K.A. (1979). Post divorce family relationships as medating factors in consequences of divorce for children. *Journal of Social Issues*, 35(4), 79-95.

Hetherington,E.M. (1972). Effects of father absence on personality development in adolescent daughters. *Development Psychology*, 7, 313-326.

Hoyt,L.A.,Cowen,E.L.,Pedro-Carroll,J.L. ve ark. (1990). Anxiety and depression in young children of divorce. *J. Clinical Child Psychology*, 19(1): 26-32.

İlaslan Ö. (2009). Çocukların Bağlanma Davranışlarının Özlük Nitelikleri Ve Anne Bağlanma Stillerine Göre İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Kahriman, I. (2005). Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin benlik saygılarının atılganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9(1), 24-32.

Karaboğa, M., (2011). Çocuklarda Bağlanma Stilleri ve Benlik Saygısının Aleksitimi Üzerindeki Yordayıcı Rolünün İncelenmesi, Tokat. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Karakuş, S. (2003). Anne Babası Boşanmış Ve Boşanmamış Çocukların Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi Ve Okul Başarısına Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi

Karakuş Ö., (2012). Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Yalnızlık arasındaki İlişki. Konya: Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, Toplum ve Sosyal Hizmet C:23, S:2, Ekim.

Kelly, J.B. (2000). Children's adjustment in conflicted marriage and divorce: a decade review of research. Journal of the American Academy of Child And Adolescent Psychiatry, 39(8), 963-73.

Kelly, J.B. (2007). Children's living arrangements following separation and divorce. Fam Process, 46:35-52

Kurt, T., (2013). Ebeveynleri Boşanmış Ergenlerin Yılmazlık, Benlik Saygısı, Başa Çıkma ve Psikolojik Belirtiler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Yılmazlığın Aracı Rolü. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kuyucu, Y. (1999). Ana- Babaları Boşanmış ve Birlikte Yaşayan Lise Öğrencilerinin Uyum Sorunlarının Karşılaştırılması Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Kuzgun, Y. (2014). İlköğretimde Rehberlik (7. Bs.). Ankara: Nobel Yayınevi.

Nazlı, S., (2014). Aile Danışmanlığı. (11. Baskı), Ankara: Anı.

Öngider, N. (2006). Evli Boşanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Çocuğun Psikolojik Uyumunu Üzerindeki Etkileri. Yayımlanmış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı

Öngider, N. (2013). Boşanmanın çocuk üzerindeki etkileri. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 5 (2), 140- 161. doi: 10.5455/cap.20130510

Özen, Ş.D. (1999). Eşler arası çatışma ve boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri 1: Davranış ve tutum problemleri. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, Sayı:6(1), 19-29.

Özgüven, İ. E. (2014). Evlilik ve Aile Terapisi. Nobel Akademik Yayıncılık Ankara.

Öztürk, M. (2005). Boşanma Ve Boşanma Sonrası Çocuğun Gösterebileceği Tepkiler. Popüler Psikiyatri Dergisi, Sayı:26, s.20-23

Öztürk, M. (2005). Boşanma ve Boşanmış Aile Çocukları”, Popüler Psikiyatri Dergisi. Sayı: 25, s.10-13

Öztürk, S. (2006). Anne- Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Çocukların Benlik Saygılarının ve Kaygı Düzeylerinin İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Öztürk, M. 2008. 99 Sayfada Boşanmış Ailelerde Çocuk. Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul

Sarısoy, G., Atmaca, A., Ecemiş, G., Gümüş, K.,Pazvantoğlu, O., (2013). Obezite Hastalarında Dürtüsellik ve Dürtüsellüğün Beden Algısı ve Benlik Saygısı İle İlişkisi. Anadolu Psikiyatri Derg; 14:53-61.

Scovel, T. (1991). The Effect of affect on Foreign language learning: A review of the anxiety research. Horwitz, E.K., & Young, D. J. (eds.) Language Anxiety: From Theory and Research to Classroom Implications. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, pp. 15-24.

Scovel, T. (1978). The effect of affect on foreign language learning: A review of the anxiety research. Language Learning 28(1): 129-41.

Solmuş, T. (2008). Bağlanma ve Aşkın İki Yüzü. İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Seven, S., (2006). 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri ile Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkilerin incelenmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora tezi, Ankara.

Sürebıçer, F.S. (2008). Boşanmış Bireylerin Deneyimlerine Göre Evlilik Eğitimi Gereksinimi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Şirvanlı Özen, D. (1998). Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve uyum Problemleri İle Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarhan, N. (2004). Boşanmış Aileler ve Çocukları. http://www.mcatürk.com/makul_bosanma.htm (24 Eylül 2007)

Uğurel-Şemin, R. 1980. Gençlik Psikolojisi. Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul

Ulupınar S., (1991). Çeşitli Kurumlarda Çalışan Hemşirelerin Benlik Saygısı Ve Ruhsal Durumlarını Etkileyen Faktörlerin Araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Uz, Ç. (1989). Aile İçindeki Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Wallerstein, J. S. & Kelly, J. B. Surviving the breakup. New York: Basic Books, Inc., 1980.

Velidedeoğlu, H., V. (1976). Ailenin Çilesi Boşanma. 1. Baskı, İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Verlag, F. Çeviren: Reyhan Ateş. (1994). Boşanma Etkilerinin Çocukların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Farklılıkları. Yetişkinlik Psikolojisi Ders Notları, İstanbul Üniversitesi

Yaşar, M. (2007). Depresyonun Kadınlaşması. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

Yavuzer, H. 2008. Çocuk Psikolojisi. 31. bs, Remzi Kitabevi, İstanbul

Yavuzer, H. 2004. Ana-Baba Ve Çocuk. 17. bs, Remzi Kitabevi, İstanbul

Yavuzer, H. 2010. Çocuğu Tanımak ve Anlamak. 8. Bs, Remzi Kitabevi, İstanbul

Yılmaz, A. (2000). Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne Baba Tutumu ile Çocukların, Ergenlerin ve Gençlerin Akademik Başarıları ve Benik Algıları Arasındaki İlişkiler. Yayımlanmış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yılmaz, A. (2001). Eşler Arasındaki Uyum: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar. Aile ve Toplum, 4(1), 4.

Yılmaz, A. ve S. Ekici, (2006). Örgütsel Yaşamda Kamu Çalışanlarının Örgütsel Kaynakları Üzerine Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, 11 81): 31-58.

Yörükoğlu, A. 2010. Çocuk Ruh Sağlığı. 30. bs, Özgür Yayınları, İstanbul

EKLER

EK-1 Kişisel Bilgi Formu

Sevgili öğrenciler;

Bu form bilimsel bir akademik çalışma için hazırlanmıştır. Kişisel Bilgi Formu bireyleri tek tek değerlendirmek için değil genel bir değerlendirme yapma amaçlı hazırlandığından isminizi yazmanız gerekli değildir. Bu nedenle soruları çekinmeden cevaplayabilirsiniz. Soruların doğru veya yanlış cevabı yoktur. Samimi ve doğru cevaplarımız önemlidir. Doğru cevaplar araştırmanın güvenilirliği açısından çok önemlidir. Vereceğiniz bilgiler sadece araştırma için kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Sorulardan kendinize en uygun seçeneği seçerek parantezin içine (X) işaretini koyunuz. Yardımlarımız ve araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

Erkan ASLAN

1-Yaşınız: 14() 15() 16() 17() 18()

2-Sınıfınız: 7() 8() 9() 10() 11() 12()

3-Cinsiyetiniz: K () E ()

4-Su andaki akademik başarı durumunuz:

1() Çok başarılıyım

2() Oldukça başarılıyım

3() Biraz/kısmen başarılıyım

4() Çok az başarılıyım

5() Hiç başarılı değilim

5-Ailenizin ortalama aylık gelirini belirtiniz:

1() 0TL - Asgari ücret

2() Asgari ücret – 1.000TL

3() 1.000 – 2.000 TL

4() 2.000 – 5.000 TL

5() 5.000 TL ve üstü

6-Günlük yaşam içerisinde, diğer insanlara ne kadar ihtiyaç duyarsınız:

- 1() Çok ihtiyaç duyarm
- 2() Biraz ihtiyaç duyarm
- 3() Hiç ihtiyaç duymam

7-Bir sorun ile karşılaştığımızda en çok kimden yardım görürsünüz:

- 1() Ailemden
- 2() Annemden
- 3() Babamdan
- 4() Akrabalarım
- 5() Öğretmenlerimden
- 6() Arkadaşlarımdan
- 7() Hiç kimseden
- 8() Başka.....

8-Arkadaşlarınızla aranız nasıl:

- 1() Çok iyi
- 2() İyi
- 3() Orta
- 4() Kötü

9-Yakın arkadaş sayınız:

- 1() Hiç yok
- 2() 1-3 arası
- 3() 4-6 arası
- 4() 7-9 arası
- 5() 10 ve üstü

10-Anne ve babanızla ilgili bilgiler:

Anneniz: Sağ () Vefat () Anneniz: Öz () Üvey () Annenizin Yaşı:.....

Babanız: Sağ () Vefat () Babanız: Öz () Üvey () Babanızın Yaşı:.....

11-Anne babanızın öğrenim durumu:

Anne Baba

- 1 () () Okur - yazar değil
- 2 () () İlkokul mezunu
- 3 () () Ortaokul mezunu
- 4 () () Lise mezunu
- 5 () () Üniversite-Yüksekokul mezunu
- 6 () () Yüksek Lisans-Doktora mezunu

12-Anne ve babanızın evlilik durumu:

- 1() Devam ediyor
- 2() Boşandılar
- 3() Boşanmadılar ama ayrı yaşıyorlar

13-Kiminle beraber yaşıyorsunuz:

- 1() Annem ve babamla
- 2() Annemle
- 3() Babamla
- 4() Yakın akrabalarım (dede, teyze, amca gibi)
- 5() Diğer

14-Kaç kardeşiniz var:

- 1() Kardeşim yok
2() 1
3() 2
4() 3 veya daha fazla

15-Anne ve babanızla ilişkiniz nasıl:

Annemle	Babamla
1 () Çok iyi	() Çok iyi
2 () İyi	() İyi
3 () İyi değil	() İyi değil
4 () Hiç iyi değil	() Hiç iyi değil

16-Anne babanız boşandı (ayrıldı) ise boşanalı (ayrılalı) ne kadar oldu:

- 1() 0 – 6 ay
2() 6 ay – 1 yıl
3() 1 – 2 yıl
4() 2 – 3 yıl
5() 3 – 5 yıl
6() Daha fazla (.....)

17-Anne ve babanız boşandı (ayrıldı) ise onları ne kadar sıklıkla görüyorsunuz:

Annemi	Babamı
1 () Her gün görüyorum	1 () Her gün görüyorum
2 () Haftada bir kez görüyorum	2 () Haftada bir kez görüyorum
3 () İki haftada bir görüyorum	3 () İki haftada bir görüyorum
4 () Ayda bir görüyorum	4 () Ayda bir görüyorum
5 () Yılda birkaç kez görüyorum	5 () Yılda birkaç kez görüyorum
6 () Hiç görmüyorum	6 () Hiç görmüyorum

18-Nasıl bir aile düzeni içinde yaşıyorsunuz:

- 1() Ailem ile yaşamıyorum
- 2() Sevgi ve saygının olduğu bir ailede
- 3() Ara sıra tartışmanın ve geçimsizliğin olduğu bir ailede
- 4() Sürekli bir tartışmanın ve geçimsizliğin olduğu ailede
- 5() Başka belirtiniz.....

19-Ailenizle kurduğunuz ilişkilerden ne derece memnunsunuz:

- 1()Hiç memnun değilim
- 2()Az memnunum
- 3()Orta derecede memnunum
- 4()Memnunum
- 5()Çok memnunum

EK-2 Benlik Algısı Ölçeği

COOPERSMITH BENLİK SAYGISI ENVANTERİ

Aşağıda insanların kendileri ile ilgili bazı duygularını açıklayan ifadeler yer almaktadır. Bu maddelerde belirtilen ifadeler, eğer sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlıyor ve çoğunlukla size uygun geliyorsa ilgili sorunun karşısındaki “Evet” sütununa bir (X) işareti koyunuz. Bu ifadeler eğer genellikle sizin hissettiklerinizi tanımlamıyor ve çoğunlukla size uygun gelmiyorsa bu durumda da “Hayır” sütununa bir (X) işareti koyunuz.

Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()

	Evet	Hayır
1. Çevremde olup bitenlerden genellikle rahatsız olmam.		
2. Başkalarının önünde konuşmak bana zor gelir.		
3. Elimde olsaydı kendimdeki pek çok şeyi değiştirmek isterdim.		
4. Karar vermede fazla zorluk çekmem.		
5. İnsanlar benimle olmaktan hoşlanırlar.		
6. Evde kolayca moralim bozulur.		
7. Yeni şeylere kolayca alışmam.		
8. Yaşıtlarım arasında sevilen bir kişiyim.		
9. Ailem genellikle duygularma önem verir.		
10. Başkalarının söylediğini kolaylıkla kabul ederim.		
11. Ailem benden çok şey bekler.		
12. Benim yerimde olmak oldukça zordur.		
13. Hayatımın karmakarışık olduğuna inanıyorum.		
14. Genellikle başkaları düşüncelerimi kabul eder.		
15. Kendimi yetersiz buluyorum.		
16. Sık sık evden kaçmayı düşünüyorum.		
17. Yaptığım işten çoğunlukla memnun olmanı.		
18. Başkaları kadar güzel / yakışıklı değilim.		
19. Söylenecek sözüm varsa onu söylemekten çekinmem.		
20. Ailem benim duygularımı anlar.		
21. Çok sevilen bir kimse değilim.		
22. Genellikle ailemin beni dışladığımı hissediyorum.		
23. Yaptığımı şeyler genellikle cesaretimi kırar.		
24. Sık sık keşke başka biri olsam diye düşünürüm.		
25. Güvenilir bir kişi olmadığımı düşünüyorum.		

EK-3 Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği

	Şu Andaki Duygularınızın İfadeleri	Hayır	Biraz	Çok	Her zaman
1	Şu anda sakinim.	()	()	()	()
2	Kendimi emniyette hissediyorum.	()	()	()	()
3	Su anda sinirlerim gergin.	()	()	()	()
4	Su anda sinirlerim gergin.	()	()	()	()
5	Şu anda huzur içindeyim.	()	()	()	()
6	Şu anda hiç keyfim yok.	()	()	()	()
7	Başma geleceklere endişe ediyorum.	()	()	()	()
8	Kendimi dinlenmiş hissediyorum.	()	()	()	()
9	Şu anda kaygılıyım.	()	()	()	()
10	Kendimi rahat hissediyorum.	()	()	()	()
11	Kendime güvenim var.	()	()	()	()
12	Şu anda asabım bozuk.	()	()	()	()
13	Çok sinirliyim.	()	()	()	()
14	Sinirlerimin çok gergin olduğunu hissediyorum.	()	()	()	()
15	Kendimi rahatlamış hissediyorum.	()	()	()	()
16	Şu anda halimden memnunum.	()	()	()	()
17	Şu anda endişeliyim.	()	()	()	()
18	Heyecandan kendimi şaşkınlığa dönmüş hissediyorum	()	()	()	()

	Şu Andaki Duygularınızın İfadeleri	Hayır	Biraz	Çok	Her zaman
19	Şu anda sevinçliyim.	()	()	()	()
20	Şu anda sevinçliyim.	()	()	()	()
21	Genellikle keyfim yerindedir.	()	()	()	()
22	Genellikle çabuk yorulurum.	()	()	()	()
23	Genellikle kolay ağlarım.	()	()	()	()
24	Başkaları kadar mutlu olmak isterim.	()	()	()	()
25	Çabuk karar veremediğim için fırsatları kaçırm.	()	()	()	()
26	Kendimi dinlenmiş hissediyorum.	()	()	()	()
27	Genellikle sakin, kendine hâkim ve soğukkanlıyım.	()	()	()	()
28	Güçlülerin yenemeyeceğim kadar biriktiğini hissederim.	()	()	()	()
29	Önemsiz şeyler hakkında endişelenirim.	()	()	()	()
30	Genellikle mutluyum.	()	()	()	()
31	Her şeyi ciddiye alır ve endişelenirim.	()	()	()	()
32	Genellikle kendime güvenim yoktur.	()	()	()	()
33	Genellikle kendimi emniyette hissederim.	()	()	()	()
34	Sıkıntılı ve güç durumlarla karşılaşmaktan kaçmırım.	()	()	()	()
35	Genellikle kendimi hüzünlü hissederim	()	()	()	()
36	Genellikle hayatımdan memnunum.	()	()	()	()

	Şu Andaki Duygularımızın İfadeleri	Hayır	Belki	Çok	Her zaman
37	Olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder.	()	()	()	()
38	Hayal kırıklıklarımı öylesine ciddiye alırım ki hiç unutamam	()	()	()	()
39	Aklı başında ve kararlı bir insanım.	()	()	()	()
40	Son zamanlarda kafama takılan konular beni tedirgin ediyor.	()	()	()	()

ÖZGEÇMİŞ

1981 Yozgat doğumluyum. İlkokulu Akdağmadeni ilçesinde, ortaokul ve liseyi Yozgat İmam Hatip Lisesi'nde okudum. İstanbul Üniversitesi Tarih Öğretmenliği bölümünü 2000 yılında tamamlayarak aynı yıl içerisinde eğitim sektöründe çeşitli vasıflarla görev yapmaya başladım.

Şu anda Füzyon Kolejlerinde Genel Müdür olarak çalışma hayatına devam etmekteyim. Evli ve bir çocuk babasıyım.

